

REMBERTI DODONAEI

DE

FLORIBVS CORONARIIS,

ODORATIS, AC VMBELLIFERIS HERBIS,

STIRPIVM HISTORIAE

Pemptas Secvnda.

DE VIOLIS AC ROSIS, EOQVE

PERTINENTIBVS FLORIBVS,

LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

ABSOLVTA priore nostri operis parte, stirpibusque non paucis elementorum ordine dispositis ac descriptis, ad eas nunc, quæ in certas classes distributæ sunt, transitum facimus. Florum autem, ac odoratarum herbarum classes, reliquis præponendas duximus. Non modò quòd odore aut tractatione horum animi quedam voluptas ac recreatio concipiatur, sed & quòd compluribus ornatus ac decora gratia ex his concilietur. Nectuntur ex his capitibus corone, fasciculi ex floribus ac odoratis herbis & aspectu grati sunt odoreq; iucundi: maximum verò ornatum, haud exiguum decorem, summamque gratiam horti ab his accipiunt. Neque etenim ex ullis quantumvis artificiosè contextis, aut coloribus ornatis, topiariis vel pericalibus scenis, umbraculis, aiiisve hortensibus operibus, tantum ornatus his accedit, quantum ex floribus herbisq; odoratis ac coronariis; absque quibus omnia etiam hortensia opera, ornatu, gratia, & amantitate destituuntur. Voluptas verò & animi recreatio, quæ ex his concipitur, non nisi honestissima. Ad id enim quòd pulchrum honestumque, hominem commonefaciunt: Suggestunt siquidem flores sua pulchritudine, coloris elegantia, formæ præstantia, generosis animis honesti pulchriq; & omnium virtutum recordationem. Turpe namque fuerit, ut quidam sapiens ait, pulchra contemplantem, pulchra tractantem, pulchrisq; in locis versantem, non pulchrum aut turpem habere animum. Florum autem multa inueniri possent genera, si scrupulosius ipsorum differentie expenderebantur. Verùm hoc nobis curæ non fuit: satis esse rati ipsos in hortenses ac siluestres distinxisse, ac deinde hos separasse ab iis qui ex bulbis exeunt. Quibus tribus generibus complecti studuimus eas stirpes, quæ floribus suis præcipuè Medicinæ conferunt, aut oculis voluptatem adferunt: atque idcirco ab ipsis floribus primam commendationem accipiunt. Quas tribus prioribus complexi, quartum de Odoratis herbis subiunximus, Umbelliferis quinto succedentibus loco: siquidem & semina harum frequenter odorata sunt, agrè idcirco ab Odoratis separari posse videntur, ut suo loco latius.

Primus itaque huius Pemptadis de Violis ac Rosis liber, deque iis, quæ ipsis vel forma vel nominis similitudine affines sunt. Ad Violas autem contingit multos elegantes referri flores: ut Leucoia, Antirrhizon, & eiusmodi alios. In Rosarum societatem recipiuntur Peonia, & Cistus: potuisset accedere Rosa serotina, verùm quando ex Maluarum hæc est genere, apud congeneres fuit relinquenda. Initio igitur à Violis factò reliquæ succedent.

DE

Viola nigra siue purpurea.

Viola flore multiplici.

Viola siluestris inodora.

NIGRA siue purpurea Viola mox à radice folia promit multa, lata, venosa; per ambitum leuiter crenata, Hederæ foliis rotundiora, tenuiora, nigrioraque, præsertim parte superiore; inter quæ medijs, tenues exeunt styli, & in singulis flores singuli, pulchri, odorati, colore in cæruleo subnigro purpurei, nonnūquam, sed rarò, candidi, ex quinque paruis foliolis compositi, quorum infimum maius, ac deinde pensiles calyculi, qui per maturitatem in tres partes dehiscunt. semen paruum & in rotunditate oblongum est: radicibus tenuibus ac fibrosis firmatur.

Viret hieme pariter ac æstate, frigoris patientissima. Locis opacis, iuxta dumos, muros, agrorum hortorumque margines, pingui solo plurima frequensque emicat.

Flores vt plurimum Martio, vbi serius, Aprili prodeunt mense.

Est huius generis quædam, florū foliola multiplicans, cum purpurea, tum candida: hortensis vtraque.

Est & genus quoddam siluestre, foliis minoribus, floribus pallidioribus, minus aut nō odoratis: nascitur id, & locis quidē opacis, ac secus vias & margines agrorum, verum arido steriliq; solo.

Violam

Violam autem Græci *ἴον* & *ἴον πορφυροῦν*, id est, Violam purpuream nuncupant. Theophrastus verò & *ἴον μέλαν* & *μέλανιον*, hoc est, nigram Violam; à nigricantis purpuræ florum colore. Plinius solam hanc Græco nomine, à ceteris Violis discerni, appellariq; *ἴον*, & ab his Ianthinam vestem dici refert. Officinæ Latinum nomen seruant; at herbam Violariam nominant, & matrem Violarum. Germani florem, *Blaw violen* oder *Mertzen violen*: Galli similiter *Violette de Mars*, hoc est, Violam Martiam: Itali *Viola mammola*: Hispani *Violeta*: Belgæ *Dioleto* ten dicunt: Angli *Viola*: Bohemi *Viola*.

ἴον autem Græcis vocatum in Geoponicis Nicander credit, vt refert Hermolaus, quòd Nymphæ quædam Ionie, florem eum Ioui primùm dedere muneri. Alij *ἴον* dictum affirmant, quòd cum Io puellam adamatam Iupiter in vaccam conuertisset, terra florem hunc pabulo eius produxerit; qui propter ipsam factus, ab ipsa nomen accepit. Atque inde etiam Latinis Viola, quasi vitula, extrita littera t, dici putatur. Seruius Violam Latinis etiam Vaccinium, eadem occasione dici refert, locum enarrans Virgilij in Bucolicis:

Alba Ligustra cadunt, Vaccinia nigra leguntur.

Virgilius tamen Ecloga 10. Vaccinium à Viola differre ostendit:

Et nigra Viola sunt, & Vaccinia nigra.

Vitruuius etiam Architecturæ libro septimo, Violam à Vaccinio distinguit. Nam ex Viola Silis Attici colorem; ex Vaccinio purpuram fieri elegantem memoriæ prodidit. Tinctores, inquit, cum volunt Sile Atticum imitari, Violam aridam coniicientes in vas cum aqua con-
Silis Attici color. feruescere faciunt ad ignem: deinde cum est temperatum, coniiciunt in linteum, & inde manibus exprimentes, recipiunt in mortarium aquam ex Violis coloratam, & ex ea Erethriam infundentes, & eam terentes, efficiunt Silis Attici colorem. Eadem ratione Vaccinium temperantes, & lac miscentes, purpuram faciunt elegantem. Quæ autem sint appellata Vaccinia, alio, & suo loco explicabitur.

Ad Violas reuertimur, quarum & flores & folia temperiem habent frigidam & humidam. Et flores quidem omnibus internis inflammationibus, laterum potissimum & pulmonis, vtilis sunt: pectoris, asperæ arteriæ, nec non faucium asperitates & scabrities leniunt: iocinoris, renum, & vesicæ nimios calores restinguunt: ardentium febrium ardorem mitigant: bilis acrimoniam obtundunt: sitim arcent & sedant.

Quod ex Violis fit *σποσάρον*, siue, vt Actuarius nominat, *σποσάρον*, si ex diluto decoquatur, in quo pluries recentes ipsæ fuerint maceratæ, aluum lenit, & bilem per inferna educit, trium aut quatuor vnciarum pondo sumptum.

Fit & ex Violis oleum, quod refrigerandi humectandique potentia pollet: temporibus illitum somnum clementer conciliat, quem calida aut sicca intemperies remoratur: cum oui luteo sedis & hæmorrhoidum dolores mulcet: additur quoque vtilissimè cataplasmatibus refrigerantibus, ac dolorem sopientibus.

Sit autem oleum, in quo Violæ macerantur, aut ex immaturis Oliuis, Græci *ὀμοτελες ἢ ὀμφάκων* nominant: aut ex Amygdalis dulcibus, vt Mesues ait: Sint & Violæ ipsæ recentes humentesque oportet. Aridæ etenim iam deperdita humiditate, & minùs refrigerant, & caliditatis nonnihil adeptæ videntur.

Recentiores aridas Violas, medicamentis quæ cor roborare creduntur, vtiliter admisceri sentiunt.

Folia Violarum in olere sumpta, refrigerant, humectant, aluumque leniunt: foris admota, calidas omnes inflammationes mitigant, cum per se, tum cum polenta imposita. Imponuntur & æstuant stomacho, & oculis, Galeno teste. Dioscorides sedi etiam excideti imponi scribit.

Prodesse autem excidenti sedi possunt, non vt adstringens aliquod sedem reprimens, sed veluti molliens & malacticon, qualia sæpenuerò prius admouenda, quàm reduci ea, præfertim inflammata, queat.

Plinius Violas quoque ait, crapulam & grauedines capitis, impositis coronis olfactiue discutere, anginas ex aqua potas: id quod purpureum est ex iis, comitialibus mederi, maximè pueris in aqua potum: semen scorpionibus aduersari.

In quibus verbis, quod de purpureo floris additur, accessorium esse, & ex Historia Asteris
Plinij locus suspicium. Attici translatus, suspicandum, & non temere, videtur, Dioscorides etenim floré purpureum nõ Violæ, sed Asteris Attici, cù aqua potu anginis, & comitali in morbo pueris auxiliari scribit.

De tricolore Viola. CAP. II.

FOLIA tricolori Violæ exigua sunt, ac initio quidem rotundiuscula, deinde oblongiora, per ambitum modicè ferrata: caules infirmi, tenues, angulosi, geniculati, palmi longitudine: flores longiusculis pediculis insident, purpuræ Violæ forma similes, & magnitudine vt plurimùm

O

plurimùm

Viola tricolor.

Viola affurgens tricolor.

plurimum pares, triplici colore splendentes, purpureo videlicet, luteo, candidoque vel caeruleo; quorum elegantia ac varietate colorum maxime placent, cum odorem exiguum aut nullum habeant. In summis duobus flosculi foliolis, & subinde in inferioris, & quandoque etiam in mediorem extrema parte, purpureus relucet Viola nigrae. Mediis ut plurimum, ac nonnumquam inferiori candidus aut caeruleus insidet. Luteus non raro inferius foliolum vel magnam eius partem, semper autem flosculi medium, intercurfantibus una nigris aliquot radiolis, occupat. Semen exiguis, in rotunditate oblongis, vasculis, Ochri magnitudine continetur, quae deciditibus succedunt floribus, & vltro semine iam maturo dehiscunt. Radicibus nititur fibrosis.

In aruis pluribus locis exit: nascitur & in hortis, & crebro quidem sua sponte, siluestri speciosior & elegantior.

1. Vere una cum Viola nigra aut paulo post emicat, aestate dein tota & maxima Autumni parte, ac subinde etiam hieme, floret.

Viola affurgens.

Huc autem referenda videtur illa Viola species, quae haud humi iacet, sed duriusculis suis cauliculis erigitur, & recta consistit, quos subinde promit cubitales: folia ei latiuscula, acuminata, per margines ferrata: flosculi Violis paulo minores, alioqui similes, ut plurimum trium colorum; superante tamen candido, medium floris occupante; superiora floris purpurascunt; inferiora ad luteum accedunt. flosculis succedunt siliquae oblongae, in tres partes sponte dehiscentes semine maturo, quod candidum & minutum, fibrosa radix ut Viola.

2. In Baldo Italiae monte repertam hanc Violam Matthiolus refert: Lobelius in Narbonensis Galliae ac Angliae montium iugis. Nascitur vero & in Sudetis Bohemiae montibus, in siluis, tum & in aliis Pannoniae siue Austriae locis.

Floret non modo Vere, sed tota aestate in Autumnum usque.

Viola affurgens aut surrecta, & quidem tricolor, non improprie appellari potest; rectius certe quam arborecens, utpote ne fruticis altitudinem aut similitudinem assecuta.

Nominatur autem tricolor Viola a plerisque Iacea: est tamen & alia Iacea quae nigra cognominatur. Aliis, herba Trinitatis, propter triplicem floris colorem, dicitur. Nonnullis herba Clauellata. Galli flores *Pensees* nuncupant, qua etiam appellatione Brabantis ac vicinis Belgis

Belgis innotuere. Germani Freischam kraut, vnd Reifalticheit blumen appellant. Cum φλογίφωλε. Theophrasti conuenire videtur, quod φλόγιον etiam dicitur, & flos est tantum siluestris absque odore. Vere vna cum Viola alba aut paulo post exiens, plurimumque durans: cuiusmodi hæc tricolor Viola est, quæ, uti scripsimus, natura sua siluestris est atque inodora, & diutine floret. φλόγα autem siue φλόγιον, Gaza Violam flammeam interpretatur.

Qualitatem herba habet frigidam quidem obscuram, sed humidam manifestiorem, lenti glutinosique succi, uti Maluæ, particeps: emollientis ea de causa quoque facultatis, verum minus quam illa. Prodest, ut recentiores aiunt, febricitantibus maxime pueris & infantibus, quorum conuulsionibus ac comitialis morbi accessionibus subuenire creditur. commendatur item ad pulmonis pectorisque inflammationes, & ad scabiem corporisque pruritus. vlcera quoque glutinare fertur.

De Leucoio, siue Viola alba.

Leucoion candidum maius.

CAP. III.

Leucoion multiplici flore.

L E V C O I I voce plura Violarum genera comprehenduntur, quorum in florum quidem colore præcipua, sed tamen & nonnulla in foliis differentia. Possunt hæc in duo genera distingui. Vnum genus cui folia candidiora & molliora, candidum Leucoion, à foliorum, non florum colore, quis nuncupauerit. Alterum verò Leucoion luteum, à floris colore luteo. Sunt autem candidi Leucoij genera rursus duo: Maius videlicet & Minus.

Maiori, caulis est bipedalis aut altior, rotundus, in alas nonnullas diuisus: folia oblonga, candida, mollia, & veluti lanuginem habentia, Salicis foliis quodammodo similia, verum molliora: flores odorati, ex quatuor foliolis congesti, secundum cauliculos. superiore parte in tenuibus pediculis exeunt, colore aut rubentes, aut candidi, aut ex purpureo puniceo, aut cineri candidiori proximi, subinde varij. siliquæ inde sequuntur, oblongæ, angustæ, in quibus semen latum, planum, & rotundum: radicibus nititur fibrosis, sed validis.

Floret primo Vere & tota propemodum æstate, altero à satione anno, deinde & aliquot sequentibus, si diligentia & cura adhibitis, hibernis mensibus à frigore arceatur.

Minus genus à priore non forma, sed magnitudine sola differt: caules foliaque habet similia, sed minora: flores etiam non vnus coloris, sed vel candidos, vel rubentes, vel punicantes, uti Maioris: siliquas etiam, & semina similia.

Floret istud genus, non quidem Vere, sed Iunio, Iulio, aut Augusto, & eodem quidem quo satum est anno: hieme perit.

O 2

Est

Leucoion siluestre angustifolium.

Leucoion luteum.

Hesperis.

Est verò & Leucoion, florum folia multiplicans, sed rarissimum, quod ex maioris genere est, primoque Vere florere incipit, & maiorem curam hibernis mensibus, ne à frigore offendantur, requirit.

Extant verò & huius generis Leucoia nonnulla, quorum herbae folia haudquaquam candida, mollia, aut lanuginosa, sed virentiora, ad lutei Leucoij foliorum leuitatem & colorè accedunt.

Nec desunt siluestria Leucoia, quae non modò in Zelandiae maritimis sponte nascuntur, verum & in Narbonensi Gallia, ac pluribus per Hispanias locis, cum maritimis, tum mediterraneis gignuntur: folia habent angustiora, & vt plurimùm candidiora: flosculi quatuor foliolorum, dilute frequentius purpurei, quandoque rubentes, odorati, quorùm odor apud Hispanos sub noctem occidente Sole intenditur, ac latius diffunditur, qui aliàs per diem exiguus. siliquæ prioribus similes.

Iam & Leucoia quaedam bulbosa sunt, de quibus in subsequenti libro.

Seruntur in hortis Leucoia, cultura proficiunt, & cura hibernis mēlibus apud Germanos indigent.

Appellatur autem λευκίον, Latinis quidem Viola alba: Arabibus verò Keyri: Italis Viola bianca: Hispanis Violettas blancas: Nostri maius genus, Stoick Violiterem nominant; minus verò, Hecete Violiterem. Vtrumque à canitie foliorum, vt diximus, candidum, ad differentiam lutei, quod præstantissimum est, non improprie dici potest.

In siluestrium genere, quod sub noctem odoratus est, Hesperis esse creditur. quae, Plinio auctore, nocte odoratior: lib. XXI. cap. VII. Hesperis, ait, noctu magis olet, inde nomine inuento.

Facultate autem Leucoia hæc luteo Leucoio haud dissimilia videtur, viribus tamē infirmiora.

De Leucoio luteo. CAP. IIII.

LVTEO Leucoio caules sunt ramosi, virentes: folia oblonga, angusta, glabra, in virore nigricantia, Leucoij candidi foliis minora: flores lutei, perquam odorati; siliquæ tenues oblongæ, in quibus semen latum. Totus frutex lignosus hiemis rigorem facillè sustinet.

Floret Aprili & Maio, & si hiems clemens fuerit, etiam Martio vel prius.

In peruetustis muris, in rudibus & aliis saxosis locis libentiùs nascitur: seritur & in hortis iuxta parietes ac muros.

Huius Leucoij quoddam quoque est genus, flore multiplici, cui siliquæ nullæ. Seritur hoc furculis, & in hortis colitur.

λευκίον & istud Græci nominant, & λευκίον ροδίον; Latini Violam albam, & Leucoion luteum: Arabibus Keyri est: Hispanis Violettas amarillas: nostris, Stoick Violiterem: Parietinas aut saxatiles Violas dixeris: & Stoick Violiterem: Germanis Gälbe Violian: Gallis Girofflées jaunes: Anglis Walle Sol'oser.

Est autem Leucoij frutex vniuersus, vt Galenus

nus

Viola matronalis.

Viola latifolia.

nusait, extergentis facultatis, ac tenuium partium, plus tamen flores: & inter hos, qui sint sicciore, magis etiam quam virides.

Dioscorides lutea Leucoia præcipui in medicina vsus esse scribit, & huius aridos flores in defensionibus decoctos, ad vteri inflammationes & menstrua ducenda facere: cerato exceptos sedis rimas sanare, & cum melle oris aphtas: semen duarum drachmarum pondere ex vino porum, aut cum melle subditum, menses, secundas, & fœtus educere: radices cum aceto impositas, lienem reprimere, & podagricis prodelle.

Hippocrates lib. De natura muliebri, ad secundas educendas, & sanguinem ex vteris pellendum, Leucoij semen tritum cum vino bibendum exhibet: & ad eadem lutei Leucoij radicem, eodem quoque modo fumendam tradit.

De Viola matronali. CAP. V.

MATRONALIS Viola folia habet mox à radice longa, lata, subnigra, per ambitum crenata: caules cubitales aut altiores, foliis similibus, sed tamen minoribus circumdatos. flores in summis alarum virgis erumpunt, Leucois similes, coloris aut candidi aut rubentis, dilute purpuræ. semen in siliquis oblongis & rotundis gignitur paruum, figura oblongum, colore in ruffo subnigrum. radices subsunt fibrosæ & validæ.

Nascitur in hortis.

Altero à quo fata est anno, Maio & Iunio mensibus potissimum floret, non raro tota æstate floris eius productio.

Galli *Violettes des dames*, & *Girofflées des dames* appellant, hoc est, Violas matronales; nostri corrupta voce, *Damas bloemen*: Germani *Winterviole* id est, Violas hibernas siue hiemales.

Sunt autem harum Violarum herbæ quidem folia, gustu acria & calida, Eruca, cuius species videntur, sapore & facultate proxima.

Aqua ex floribus huius destillata, ad sudorem prouocandum valde efficax habetur.

De Viola latifolia. CAP. VI.

FOLIA Viola latifolia promit, virentia, lata, per ambitum crenata, Alliariæ vocatæ herbæ similia, sed maiora: caules rotundos ramosos: flores Leucoij, colore purpureos, subcæruleos; quos sequuntur latæ, planæ & propemodum rotundæ siliquæ, ex tenuissimis membranis, veluti laminis, compactæ; intra quas semina plana, lata obscure coloris, formâ quodammodò *διχοτύου* Lunæ, inter quæ media tertia membrana. radices subsunt crassæ, candidæ, in diuersa tendentes, Præoniæ feminæ alterius, radicibus quodammodò similes, sed minores & tenuiores, intus porosæ.

Belgæ hanc Violâ vnâ cum aliis in hortis serût.

Flores Aprili prodeunt mense, altero à quo fata est anno.

Bulbonæ aut Bolbonæ voce barbarâ vulgò,

nos Violam latifoliam, aut, vt plerisque placet, Violam peregrinam nuncupare malimus, Brabanti Penninckbloemen / à siliquarum forma, denarium quodammodò ferèté, & Pasch- bloemen / quòd circa Paschæ solemnitatem ferè semper floreat, nominant. Recentiorum plerique Lunariam: alij Lunariam Græcam appellant: vel ab ipsius feminis figura, aut siliquarum mediæ membranæ argenteo splendore, quo, deciditibus per summam siccitatem cum femine ex vtraque parte membranis, nitet.

*Thlaspi
Crucifera.*

Veterum autem Thlaspi alterum videtur, quod videlicet à Crateua describitur, à nonnullis Sinapi Persicum appellatum. Nam, vt Dioscorides ait, Crateuas Thlaspi quoddam recenset πλατύφυλλον καὶ μεγαλόριζον, id est, Latifolium & magnis radicibus: qualis omnino Viola hæc est, quam Latifoliam cognominauimus.

2. Huic latis foliis, & siliquis planis ac rotundis, similis est & alia quædam Latifolia Viola. perenni hæc radice nititur, hieme nõ marcescit: caules lignosi, cubitales: folia multa, lata: siliquæ planæ & latæ; vtraque paulò minora quàm prioris: flores cãdidi instar Violæ matronalis.

In siluis nonnullis prouenit veluti Hercynia, qua parte Germaniam spectat. transfertur & ad hortos, in quibus diutinè viuít.

Ceterum facultate ac potentia, Latifoliæ Violæ semen calidum quidem & siccum est, gustuque acre, Thlaspios semini sapore & viribus simile: radices acrimoniæ quoque nonnullæ, sed non multæ participes sunt: eduntur cum acetariis, vt quarumdam aliarum.

De Viola dentaria.

CAP. VII.

Viola dentaria prima.

Viola dentaria altera.

IN Violarum numerum recipiendæ & admittendæ quoque videntur vulgò Dentariæ appellatæ: quæ duæ sunt.

1. Priori cauliculus dodrantalis, folia Cannabis aut Pentaphylli modo quinque ad vnum hærent pediculum, oblonga, lata, ambitu ferrata: Leucoiis similes flosculi, è puniceo colore subpurpurei: siliquæ quoque tales, in quibus semina. radix oblonga, inæqualis, multis crassis exasperatur squamis.
2. Alterius Dentariæ folia haudquaquam Pentaphylli, sed veluti Fraxini digesta, *πέλαγον* siue costam habent mediam, cui annectuntur: sunt verò hæc oblonga lataque, & crenis secundum margines incisa, crebrò ad vnam costam septena: flores candidi, & quæ sequuntur siliquæ prioris

prioris similes: radices quoque asperæ & squamosæ, sed tamen nonnihil quàm prioris minus. In Germaniæ nonnullis vmbrosis ac opacis montibus gignuntur. Priorem circa Hercyniam siluam, haud procul Northusio, plurimam solo pingui, cui saxa subsunt, reperiri, Valerius Cordus auctor est.

Aprili & Maio præcipuè florent: semen postea perficitur.

Dentarias vulgò appellant: Cordo Coralloides dicuntur, à radice albi Coralli æmula. Matthiolus inter Solidagine & Symphyta reponit. Nos propter florum cum Leucoiis similitudinem, Violas maluimus dentarias appellare.

Quod verò ad facultates attinet, vtraque inter vulnerarias herbas à recentioribus refertur: & ad interiorum viscerum, præcipuè tamen thoracis ac pulmonis vulnera, nec non ad intestinorum ramices commendatur.

De Viola Mariana, siue Rapo siluestri Dioscoridis.

CAP. VIII.

Viola Mariana.

MARIANA Viola folia primùm habet oblonga, lata, subnigra, aspera, nonnihil hirsuta, vulgaris Buglossi foliis nigriora, minora, minusque aspera. Caules deinde secundo anno profert rotundos, rectos, ramosos, aliquantulù etiam hirsutos, circa quos folia similia, sed minora: flores in summis virgis exeunt oblongi, caui, rotundi, per oras incisuris quinque, sed non profundis, diuisi, & angulis non perinde vti aliorum siluestrium Raporum acutis; coloris vt plurimàm in cæruleo purpurei, subinde candicantes, in quibus stamina duo aut tria candida; qui & priusquam dehiscunt quinquangulares sunt. post flores capitulum nascitur, superiore parte latius, quinque quoque angulos habens; & quinque loculis veluti caligulis asperis & hirsutis deorsum dependentibus circumuestitum, in quo semen exiguum, subruffi, & eius, cuius Castaneæ fructus echino exemptus, propemodum coloris. radices subsunt longæ, crassæ, candidæ, non ingrati saporis.

Nascitur, vt aiunt, in siluis & montibus, nec non in opacis quibusdam tractibus, vt Matthiolus refert, plerisque Italiæ & Germaniæ locis. apud Belgas in hortis colitur.

• Iunio, Iulio & Augusto mensibus floris eius productio: semen interea ad maturitatem peruenit; neque enim simul, sed particulatim floret.

Violam Marianam nostri appellant, & vulgò *Mariettes*. Recentiorum plerique Medion esse volunt.

Medion autem Dioscorides tradit folia habere Seridis, (exemplaria quædam Iridis habent:) caulem tricubitalem, & in eo florem magnum, rotundum, purpurascens: fructum paruum, similem Cnico; radicem dodrantalem, crassitudine baculi, gustu acerbo. Cum qua descriptione Viola Mariana non admodum respondet: tamen illi flos grandis & rotundus, folium tamen propriè nec Iridis nec Seridis: & fructus aut semen, Cnici semini haud simile, vtpote valdè minutum, & subruffi, vti scripsimus, coloris.

Quas ob causas Viola Mariana non Medion, sed potius verum Dioscoridis Rapum siluestre videtur (ρογύλη ἀγρία quæ Græcis dicitur) cum cuius descriptione magis conuenit. Nam fruticosa est stirps & ramosa, cuius lobi siue capitula appendentibus aliquot loculis circumtectis, quibus sublatis, interior lobus siue capitulum conspicuum est; quale Rapum siluestre esse, ex eius apud Dioscoridem descriptione satis constat. Quæ tamen superfluum quorundam accessione corrupta, Rapo tamen siluestri propriissima complectitur.

Describitur autem Rapum siluestre à Dioscoride his verbis: Ἀγρία ρογύλη φῦται ἐν ἀρούραις, θάμνος πηχῶος τὸ ὕψος, πολὺ κλάδος, ὅξ ἀκροῦ λείος φύλλα ἐχρυσά λεία, δακτύλου τὸ πάχος, ἢ καὶ μίλλονα. καρπὸν δὲ ἐν λοβοῖς καλυκώδων. ἀνοιχθέντων δὲ τῶν περιμερῶν, ἕσται ἄλλος κεφαλοειδής.

λοιδορὸς ἐστὶ λοιδος, ἐν ᾧ ἀσπιδία μέλαινα, ἑρμύθια δὲ λοιδὰ ἐνδοθεν. id est, Rapum siluestre, nascitur in aruis, frutex altitudine cubitalis, summa parte læuis: folia habens læuia, digiti latitudine maiora: fructum in lobis calyculatis, quorum inuolucra cum aperiuntur, alius capituli modo lobis subest, in quibus semina nigra, contrita verò intus candida

In qua descriptione, quæ de læuitate summorum caulium ac foliorum, & seminis nigredine, ac interior eius medulla candida traduntur, ad siluestris Rapi, huius præsertim, descriptionem non faciunt, sed aliò pertinent. Huius siquidem siluestris Rapi caules aut folia non sunt læuia, sed aliquantulum hirsuta: semen etiam non nigrum, verum subruffum, & castaneis, vt diximus, colore affine.

Videntur autem, quæ de læuitate foliorum & summorum partium, Rapunculo conuenire, aut Campanulæ, de qua in sequentibus capitibus: semen verò, quod hic describitur, satiuæ Rapi est. Itaplurium stirpium descriptiones inter se confusæ.

Ceterum quòd ad facultates attinet, radix Violæ Marianæ refrigerantis & nonnihil adstringentis est potentia: esui, vt aliorum siluestrium Raporum, apta est, & non incommode acetariis additur.

De aliis siluestribus Rapis.

CAP. IX.

Ceruicaria maior.

Ceruicaria minor.

SUNT verò & multa alia Rapi siluestris genera, Calathoide florum figura, & radicibus Violæ Marianæ haud multum dissimilia.

1. Vni, quod à Viola Mariana alterum, caules sunt cubitales aut altiores, angulosi, asperi, hirsuti; folia aliquantulum aspera, lata, in acutum desinentia, per ambitum crenata; Vrticæ foliis & forma & colore quodammodò similia: flores secundum caules exeunt, Violæ Marianæ floribus minores, per ambitum quinque similiter incisuris, sed profundioribus, diuisi, intus aliquantulum hirsuti, colore aut candidi, aut dilutè purpurei, vel ad cæruleum inclinantes.

2. Huius verò species quædam est foliis aliquanto læuioribus: floribus elegantioribus, coloris purpurei è cæruleo; cuius radix aliquot annis viuax restat, & Vere regerminat.

Ceruicaria maior. Nominant hoc genus Germani Halskraut/ Nostri Halskraut id est Latine Ceruicariam, & Ceruicariam maiorem: Græci φαχίλιον: plerique Vuulariam: Fuchsius Campanulam.

Ter-

Rapunculum.

Rapunculum Alopecuron.

Tertium genus caules habet breuiores, folia minora, candidiora, minus aspera, oblonga, Saluix foliis similia. flores Ceruicariæ minores, colore proximi Violæ nigræ, dilutam purpuram referentes, qui non ut aliorum deorsum nutant, sed sursum eriguntur, plures simul summo caule exeuntes. radices quoque similes. Hoc genus plerique Ceruicariam minorem appellant.

Nascuntur hæc in Germania ac Belgio plerisque aridioribus locis secus pratorum margines, & crebro locis senticolis; transferuntur in hortos florum gratia.

Florent Iunio, Iulio & Augusto mensibus.

His autem simile & quartum genus est. caules istud quoque breuiores facit: folia lata & Ceruicariæ prioris proxima, minus tamen aspera, minusque per ambitum crenata. flores deorsum pendent, coloris ut plurimum dilutæ & quasi ex cæruleo rubentis purpuræ. pro radicibus, multæ, tenues, transuersim & oblique serpentes fibræ sunt, à quibus multæ oblongæ, candidæ radiculæ, Rapunculi radicibus similes demittuntur. Ita facile seipsum propagat & late serpit hoc genus.

Secus aruorum margines in Zelandia & alibi locis etiam non maritimis reperitur.

Floret eodem quo reliqua tempore.

Quintum genus, quod vulgò Rapunculum nominant, caules profert tenues: folia oblonga, angusta, læuia: flores Ceruicariæ minores, cæruleo ut plurimum colore: radices candidas, digitalis longitudinis, esui aptas.

Exit in aruis, multis locis frequens.

Plurima ætatis parte floret: hibernis mensibus radices leguntur, & cum acetariis inferuntur.

Istud genus vulgò, ut diximus, Rapunculum, quasi paruum Rapum appellant: Germani Rabunsem: Nostri Raponce: Galli Raponce.

Horum omnium flores, priusquam adaperiuntur, quinquangulares sunt; completi vetò rotundi, & inuersi calathi figuram referunt, staminibus intus candidis; & per circumferentiam quinque incisuras, totidemque eminentes angulos acutos habent: capitula autem, in quibus semen, angularia, superiore parte ampliora, sed nuda, & nullis appendicibus aut loculis siue pericardiis circumtectata, uti sunt Violæ Marianæ; quæ eam ob causam, nempe quòd capitula

3.

4.

5.

capitula, siue lobos habeat circumtectos, cum filuestris Rapi descriptione exactiùs quàm vllum horum conuenit, quæ tamen & omnia Rapa filuestria sunt.

6. Præter hæc verò & sextum quoddam genus est à superioribus forma aliquantulum differens. huic autem folia primùm lata, postea secundùm caules angustiora; caules dodrantaes, summa parte veluti spicam paruorum florum plenam proferunt, quorum singuli antequam panduntur, corniculi cuiusdam similitudinem referunt; aperti verò in quatuor angusta foliola finduntur, colore aliàs candidi, aliàs cærulei, aliàs purpurei, floribus capitula parua succedunt, Rapunculi capitulis ferè similia, verùm minora, multa circa caulem simul arctèque composita: radices candidæ, vt aliorum Raporum filuestrium.

Gignitur locis siluosis & opacis, pingui lutofoque solo.

Floret Maio, Iunio & Iulio mensibus.

Nonnulli Alopecuron appellant, ab ipsa florum plena spica, quæ iam apertis flosculis, mollis & veluti lanuginosa, vulpiumque caudis propemodum assimilis, ea de causa, videtur. Sed Alopecuros alia omnino est herba, in frumentorum & leguminum historia à nobis descripta. Qua de causa ab aliis Rapunculum Alopecuron dicitur, ad differentiam videlicet veri & legitimi Alopecuri.

Radices porrò omnium horum refrigerantis potentia sunt & nonnihil adstringentis: possunt autem omnes vnà cum aliis acetariis edi. Sunt etiam qui Ceruicarum radicum decoctum, aduersus incipientes oris & tonsillarum inflammationes conferre affirmant.

De Campanulis. CAP. X.

Campanula Maior.

Campanula Media.

CVM filuestribus Rapis similitudinem quamdam habere videntur, quas Campanulas vulgò nominant. Earum tres nobis obseruare contigit species. Vnam maximam; alteram mediæ magnitudinis: tertiam siluestris minimam.

1. Maior siue maxima Campanula folia habet prima terræque proxima lata & Violæ nigrae forma similia, sed tamen paulò maiora, quæ verò circa caules, quos validos, & præaltos promit, oblongiora, vtraque saturi viroris: flores secundùm caules gignuntur plurimi, Rapunculi floribus maiores ac patentiores, campanulis ac tintinnabulis ferè assimiles, cæruleo nitentes colore; staminibus in medio candidis. radix nouellis plantis oblonga & digitalis ferè crassitudinis, vetustis verò in multas fibras distributa.

Mediæ

Campanula siluestris minima.

Mediae magnitudinis Campanulae folia non modò caulibus agnata, verum & prima, angusta sunt & oblonga, saturato quoque virore splendenda: caules striati bicubitales & altiores; circa quorum partes superiores flores prioris satis similes; vel colore carulei, vel candidi.

Tertia siluestris minima, maiori similis est, sed tamen omnino minor. Prima etenim eius & terræ proxima folia lata sunt, & Violae nigrae satis similia, attamen non tam magna; reliqua verò oblonga & angusta: flores similes carulei, subinde candidi, sæpè Rapunculi floribus maiores: radices verò tenues & fibrosæ.

Tres hæc lacti similem succum præbent, cauliculis & foliis vulneratis: flores earum nondum completi quinquangulares quoque sunt, & patentes in quinque similiter angulos exeunt, & capitula similiter quinquangularia, Rapunculi & aliorum siluestrium Raporum satis similia, sed foraminosa & perforata, in quibus semen perquam exiguum. Putari hinc possent fortassis Raporum siluestrium esse species; sed quia radix earum edulis non est, aliò videntur referendæ.

Priores duæ in hortis seruntur: tertia passim in Belgio iuxta aruorum & agrorum margines reperitur.

Omnes Iunio, Iulio & Augusto florent.

Vulgò Campanulas nuncupant; pleriq; *Beluedere*: sed Italis *Beluedere*, Græcorum *Olyris* est, cum qua Campanulae similitudinis nihil habet.

Et primam quidem harum sunt qui Columnarem, & quidem Plinij iudicent, cum tamen herbae Columnaris nomen apud hunc non reperiatur. Alij Anthemum Plinij faciunt, & huius quidem nomen in multis exemplaribus reperitur, sed deprauatis. Legendum siquidem est, non Anthemum, sed Eranthemum lib. xxvi. cap. viii. Eranthemum autem Anthemidis est species, flore roseo colore rubens, multumque ea de causa à Campanulis differens.

Secundam Matthiolus Phyteuma esse existimat; at nobis tum hæc, tum aliæ Campanulae Iasionæ similiores videntur: Phyteuma verò esse Antirrhini siluestris species, de qua inferiùs suo loco. Ait etenim Theophrastus, *ἰασώνη* florem vnico folio constare, similitudinem autem plurium ostendere, quæ tamen non separentur, & superiorem floris partem angulosam esse. Talis certè Campanularum flos est, uti & omnium similiter Raporum siluestrium (excepto generis sexti) quæ tamen ea de causa Iasiones esse affirmari non possunt; si modò eadem Theophrasti & Plinij est Iasione. Plinius siquidem Iasionem lac ait habere copiosum, quod solæ Campanulae præcipuè fundunt.

Dubitet fortasse aliquis, & Campanulam non esse Iasionem existimet, quòd Plinius olus esse Iasionem scribat siluestre, in terra repens, flore candido. Sed si olus est, omnis herba edulis, & Campanula olus est, cum & eius folia edi posse non sit dubium: repunt verò & in terra subinde secundæ ac tertiæ radices, atque ea de causa citissimè vna aliqua stirps multiplicatur & ampla fit: florem etiam non rarò candidum esse scripsimus.

Theophrasti autem de Iasione hæc sunt verba, lib. i. vbi de florum agit differentiis: Nonnulli, inquit, vnus folij nascuntur, similitudinem tantum plurium ostendentes, ut flos Iasionis; huius etenim non separatur vllum in flore folium: neque conceptaculo pars inferior eget, superior autem angulosa.

De Iasione verò Plinius lib. 22. cap. 22. hunc in modum: Iasione olus siluestre habetur, in terra repens, cum lacte multo, florem fert candidum, Concilium vocant.

De facultatibus autem harum Campanularum nihil occurrit in medium adferendù, cum nullius vsus flos, herba, aut radix sit. Apud Theophrastum verò etiam ac Plinium nihil de Iasionibus viribus scriptum reperitur.

De Campanula aruensi minima. CAP. XI.

PRÆTER verò superiores Campanulas, & alia quædam humilis & parua est, cui caules terbelli, dodrantes, in alas plures diuisi, plurima parte humi decumbentes: folia circa cauli-

2.

3.

1.

Plinij locus restituimus.

2.

Iasione.

Campanula aruenfis minima.

cauliculos parua, per ambitum leniter crenata: flores paruuli, in puniceo purpurei, pulchri, multum patentibus, tintinnabulis aut campanulis similes, stamine in medio candido, qui interdum patent; circa verò occasum Solis recluduntur, & in quinquangularem speciem cōtrahuntur, quam etiam nondum aperti, vti alia Campanula, referunt: radices tenuissimæ sunt.

In agris frumentariis inter segetes exit, fertili & fecundo solo.

Iunio & Iulio floret.

Anonymos nostris est herba: pleriq; tamen Speculum Veneris: Brabanti vulgò *Drouwen spighe* vocant. non esse Onobrychim, quod quandoq; suspicati fuimus, satis constat. Campanularum videtur esse species, non tamen Iationes, cum lac nullum vulnerata fundat.

Facultatem autem Campanula hæc comperit nullam habet, cum nullius in medicina sit vsus.

De Campanula Autumnali.

CAP. XII.

IAM & in Campanularum numero quedam etiam serotina est, caulibus hæc exit dodrantalibus, tenuibus, foliis angustis, binis ex aduerso positis: flores in caulicorum summo fastigio, & quandoque è foliorum sinibus, prodeunt oblongi, calathoides, sursum hiantes, in cæruleo saturato eleganter purpurei, staminibus in medio candidis, Raporù siluestrium siue Ceruicariarum dictarum floribus quodammodo similes, quinquangulares quoque prius quam adaperiantur; adaperiti verò quinque per circumferentiam fissuris diuisi, totidem eminentibus angulis; sed minus patentibus, angustiores, minores, & colore elegantiores; vtpote cæruleum ipsum sui coloris pulchritudine & gratia prouocantes: semen exiguum in paruis oblongis thecis continetur. radices subsunt tenues, oblongæ, bifidæ, trifidæ, aut amplius diuisæ, gustu amaricantes.

Reperitur aliquando in pratis, frequenter in aliis incultis, & iisdem quibus Erica humidioribus locis. In pratis quidem procerior auctuq; amplior: in Ericastris verò tenuior ac minor prouenit. Nec destituuntur huiuscemodi Campanula plana quedam & aprica loca, tumulis adiacentia maritimis apud Batauos, quæ tamen cauliculis est breuioribus ac humilioribus: floribus non minoribus, sed frequentioribus & dilutiùs coloratis.

Sub finem Augusti, ac Septembri mēse elegantes huius floſculi vigent.

Apud Belgas nomen non habet: sunt tamen, qui *Blaw Leisens* / id est, cærulea Liliola nuncupent. Ananiésia rura Pettimborfa vulgò vocant,

Matthiolo teste. Videtur autem hæc respondere descriptioni Calathianæ Violæ, non quæ

Campanula Autumnalis.

que apud Plinium, sed apud Ruelliū lib. ii. cap. cxxix. extat: quā ipse pluribus omnino verbis describit, quā Pliniana descriptio habeat. Plinius enim paucis verbis Calathianā expressit, & lutei esse coloris ostendit: Ruellius verò cæruleum, & eum quidē elegantissimū ei tribuit.

In totum, Plinius ait lib. xxi. cap. vi. sine odore minutoq; folio Calathiana, munus Autumni, ceterē Veris. Proxima ei Galtha concolori magnitudine: vincit numero foliorum marinam quinque folia non excedentem. His verbis ostendit Plinius, Calathianam concolorem esse Calthæ, id est, luteam, & æqualis magnitudinis; sed tamen Calthæ florem ex pluribus compositi foliolis. Caltham autem esse lutei coloris, ostendunt Virgilij & Columellę versūs, capite de Calendula adducti. Ruellius verò vnde locupletatam illam descriptionem acceperit, non facile fuerit affirmare: non est tamen quòd ab eo excogitatam suspicemur: talem enim qualem ipsa descriptio proponit, Calathianā non agnouit. Calathianam siquidem existimare se ait, aut quæ sit tibi non cōstare, quā Galli *Ancoiles* dicunt: Latini hac ætate Aquileiā: quæ cum Calathianæ ab ipso adducta descriptione haud conuenit. Ruellij autē verba hæc sunt:

Calathiana munus Autumni, Violæ ceteræ Veris; ea minuto est folio Violæ albæ non dissimili, in totum sine odore, Calathi similitudine, Autumno tantum proueniens, tanta coloris pulchritudine, vt cæruleum ipsum, quod imitatur, prouocet: in pratis post ætatem emicat; Autumnalem Violam nominant: qualis Campanula est Autumnalis. Videtur verò eadem a Valerio Cordo Pneumonanthe nuncupata, quā Germanicè *lungen blume* dici refert.

Qualitate autem hæc Viola calida est, Gentianæ, cuius species nonnullis videtur, facultate quodammodò similis, multò tamen imbecillior. Efficax à recentioribus habetur aduersus pestilentes morbos, & ad virulentorum animalium morsus & ictus.

De Digitali. CAP. XIII.

Digitalis purpurea.

DIGITALIVM plures sunt species, non modò colorum colore, sed & foliorum forma coloreque differentes.

Vulgatissima purpurei floris est, cui longa, lata, per ambitum crenata, dilutè virentia folia, Verbasci quodammodò similia, minora tamen minusq; lanuginosa: caulis rectus, rotundus, à medio sursum versus compluribus floribus grauidus, non alternatim, aut orbiculatim, sed ab vno caulis latere supra inuicem, aut, vt Græci aiunt, ἐπ' ἀλλήλων dispositis, deorsum versus dependentibus, forma oblongis, intus cauis, dactylotheticis propemodum similibus, colore ex rubore purpureis, punctis quibusdam candidis intercurrentibus; quos rotunda sequuntur vascula, in quibus semen exiguum: radices multæ tenues fibræ sunt.

Plerisque Germaniæ & Belgij locis saxosis & umbrosis, in montium conuallibus, & vbi ferri & Lithantracon fodinæ vicinæ sunt, spontè exit: transfertur etiam in hortos.

Altera Digitalis, priori folijs similis est, longioribus tamen ac latioribus: flores huius cum prioris floribus forma etiam conueniunt, colore verò candidi aut subinde dilutè in candido purpurascetes.

Tertia folia habet angustiora, venosa, glabra, saturato virore nigricantia, auersa tamen parte candidiora, per ambitum nonnihil ferrata: flores huic lutei, forma prioribus ferè similes.

Quarta Digitalis folia promit Tertię similia, in virore quoque obscuro nigricantia, & candidiora similiter parte auersa, sed minora & angustiora; flores paruos, deorsumq; dependentes, verum minores, colore subluteos aut pallētes.

Appellant autem Germani quidem hanc stirpem vulgari lingua *Fingerhut* & *Fingerskraut*: Belgæ *Dingsterhoet*: Galli, *Digitale*, aut, quidam aiunt, *Gants nostre Dame*: Angli *foxglove*: Fuchsius appositè Latine *Digitalem* nuncupauit. Nonnulli *θρυαλλίδα* nominant, & *θρυαλλίς*. Verbasci speciem faciunt, quæ *λυχνίς* dicitur. Sed *Lychnitis* siue *Thryallis* folia habet pingua, crassa & hirsuta, ad ellychnia in lucernis apta, qualia minimè Digitalis, cuius tam crassa aut hirsuta non sunt, vt ellychnij vicem explere queant.

P Facul-

Facultatem autem Digitalis quidem folia, cum amara sint, calidam obtinent & siccam, cum nonnulla expurgandi vi coniunctam, interim tamen nullius sunt vsus, nec medicamentis vllis admiscuntur: flos solus, sola pulchritudine & forma placet gratulque est.

Sunt tamen qui noxiam & venenosam qualitatem huius folia habere affirmant: idque euidenti experimento cognitum. Nam cum ex huius & aliarum herbarum folijs cum ouis placenta essent facta, quotquot eas gustassent atque edissent, mox sese male habuisse, & ad vomitionem irritati dicuntur.

De *Lychnide Coronaria.* CAP. XIII.

Lychnis Coronaria,

LYCHNIS Coronaria folia gerit oblonga, pollicis latitudine aut paulò latiora, mollia, lanosa, cana, Verbasci folijs minora quidem, sed candidiora & lanuginosiora: caules cubitales, rotundos, geniculatos, canos quoque & lanuginosos, in plures breues alas diuisos; in quarum summo singuli flores, è calycibus suis, aspectu pulchri, sed inodori, Violæ matronalis floribus maiores, colore rubro & veluti flammeo fulgentes, subinde, sed rarius, candidi, aut dilutè rubentes, ex foliis ut plurimum quinque, rarissimè senis, nec pluribus congesti; nisi floris foliis (quod uti alijs floribus hortensibus, ita & huic aliquando contingit) multiplicatis; in medio florum apices sunt acuti & pungentes: radices subsunt tenues.

Seritur in hortis; Italiae, Germaniae, Galliae, Belgioque familiaris: apud Ananienses autem, uti Matthioli refert, etiam siluestris, sponteque exit.

Innio, Julio ac Augusto aestiuis mensibus florum exortus.

Nominant hunc florem Germani, *Frauwens rößlin*, *Marien rößlin*, *Marghen rößlin*, & *Himmels rößlin*: Latine *Dominarum rosam*, *Marianam rosam*, *Cæli rosam*, & *Cæli florem*: Belgæ *Christus ooghen*: id est, oculum Christi, Galli *Oeillets*, & *Oeillets Dieu*: Itali ac Hispani *Lychnide*. Dioscoridi *λυχνίς σφρανωματική* est, hoc est, *Lychnis coronaria*, siue *fatua*. *Gaza λυχνίδα* lucernulam conuertit.

Videtur eadem & *λυχνίς ἢ λυχνίς* per γ, esse *Verbasci* species, quæ & *θρυαλλίς*: folia siquidem habet mollia, hirsuta, ad lucernarum funiculos siue *ellychnia* apta, cuiusmodi *Lychnitidis* esse Dioscorides testatur: florem item ut plurimum rubentem habet, qualem *θρυαλλίδος* esse, Nicander innuit, rubentem eam in *Theriakis* nominans:

Ὅσα τε λυχνίς ἐνεργεν, ἐρδθήεις τε θρυαλλίς.

In quo versiculo *Lychnis* intelligi debet siluestris, ut ipse Nicandri interpretes monet, ne *coronariam Lychnida* à *Thryallide* differre hinc quis existimet. Conrardus Gesnerus hunc

Iouis florem & Græcè *Διὸς ἄνθος* nuncupari existimat. Sed Theophrastus inter *Lychnida* & *Iouis* florem, lib. 6. distinctionem facit; æstiuæ sunt, ait, *λυχνίς*, *Διὸς ἄνθος*, &c. & similiter Plinius, lib. 21. cap. 11. hæc Theophrasti verba referens; succedunt illis æstiuæ, scribit, *Lychnis* & *Iouis* flos, &c. Est autem *Διὸς ἄνθος* siue *Iouis* flos, flos æstiuus, coronarius, absque odore, cui radices lignosæ; Theophrastus lib. 6. Sunt verò & qui velint *Lychnida*, Plinij *Rosam Græcam* esse, quam refert, non nisi in humidis prouenire, nec vniquam excedere quinque folia, *Violæ* magnitudine, odore nullo. Porro *Lychnidis* & alia multa reperiuntur nomina, inter notha tamen & supposititia relata, dicitur etenim & *ἀθάνατος*, quasi immortalis, quod diutinè pulchritudinem suam retineat. Item *ἀκυλῶνιον*, *βαλλάειος* siue *bellaria*, *γερανοπόδιον*, hoc est *Gruis pes*; *κορύμβιον*: & hanc esse *Corymben Ruellii* iudicat, cuius *Columella* lib. 10. hoc fenatio meminit:

Corymbe. Nunc veniat quamuis oculis inimica *Corymbe*.

Coronis etenim, inquit, inserta, igneo micans aspectu, oculorum aciem obtundit. Iam & *Lychnis* hæc *αἰείων* dicitur: alia tamen, quæ *Taura* siue *Tora* vulgò nominatur, venenosa herba, de qua inter *Deleterias*. Nominatur præterea *Lychnis* & *σκήπτρον*, item *μαλίον*, & Latine *Genicularis*.

Facul-

Facultate autem Lychnidis coronariæ semen, Galenus ait, calidum est secundo quodammodo ordine, & siccum eodem modo: cum vino potum, à scorpione ictis auxiliatur, auctore Dioscoride.

De Lychnide siluestri. CAP. XV.

Lychnis siluestris.

Lychnis siluestris flore multiplici.

SILVESTRIS Lychnis geniculatis caulibus, folijsque mollibus, Coronariæ Lychnidi satis similis est; minùs tamen cana, aut lanuginosa, folijs item angustioribus, & caulibus tenerioribus, pluresque alas facientibus: floribus etiam minoribus, colore candidis aut rubentibus; calycibus tamen maioribus; in quibus semen paruum, rotundum, subnigricans: radicibus longis & digitalis subinde crassitudinis.

Iuxta pratorum, aruorumque margines, & alibi sua sponte exit: transfertur etiam in hortos, in quibus quandoque florum foliola multiplicat.

Plurima æstatis parte, & in Autumnum vsque floret.

Nostri *Zenetelienis* appellant: Germani etiam *Marien rôslein* / & *Wilde Marien rôslein*: item *Hydweyck* / & *Widerstofs*: Galli *Ocillets saunages*: Græcis *λυχνίς ἀγρία*: Latinis Lychnis siluestris dicitur.

Sunt tamen & aliæ siluestres appellatæ & cognominatæ Lychnides, huic haud similes. Siluestris etenim Lychnis Antirrhinon quoque auctore Dioscoride: & similiter Leontopetalon, Apuleio teste, appellatur.

Sunt verò huic Lychnidi & aliæ quoque quædam nomenclaturæ, vt, *τεργόνατον*, *ἀτόκιον*, *ἱεροκοπόδιον*, *λαμπάς*, & apud Romanos *Intybum agrelte*, quæ inter nothas & reiectas reperiuntur. Ex recentioribus plerique *Saponariam* hanc nuncupant: est tamen & alia *Saponaria*, de qua inferiùs. Nonnullis etiam *Ocimastrum* esse videtur, at *ὠκίμοειδές* siue *Ocimastrum*, *Ocimo* folijs simile est, ramosque habet breues dodrantaes modò, radicemque tenuem & superuacua. Lychnis verò hæc caules promit cubito longiores, folia oblonga, *Ocimo* nullatenus similia, & radices longas crassasque, quæ manifestam contradictionem, & euidentem huius cum *Ocimastro* differentiam ostendunt.

Describuntur autem & aliæ nonnullæ siluestres Lychnides à Carolo Clusio, quas ex eius diligentissimis per Hispanias obseruationibus lib. II. cap. XXVIII. requirendas & cognoscen-

das relinquimus: vnum solùm admonentes, eam videlicet, quam inter suas Secundam facit, à nobis inter Armerios flores quarto loco iam olim repositam.

Ceterùm Lychnidis filuestris semen, duarum drachmarum pondere potum, biliosa per aluum ducit, & à scorpione ictis conuenit: aiunt etiam scorpiones torpescere, & ad lædendum inefficaces reddi, hac herba ipsi apposita: auctor Dioscorides.

De Beën albo siue Polemonio. CAP. XVI.

Beën Album siue Polemonium.

Polemonium.

Dioscoridis
loui emē-
datus.

Polemonium
Ablyrti.

Κλωνία, id est, ramulos habet, inquit, tenues, τετρασωμένα (pinnatos, reddunt interpretes: folia paulò maiora quàm Rutæ: in summo veluti corymbos: in quibus semen nigrum: radix cubitalis & alba, Struthij similis. Exemplaria vulgaria, vbi legitur, Φύλλα δὲ ὀλίγω μείζονα πηγάνου: addita habent hæc subsequētia verba, ἐπιμηκύνουσα δὲ πρὸς τὰ τοῦ πολυγώνου ἢ τοῖς καλαμίνθης: verùm hæc in Cratue, quæ reperiuntur, fragmentis non extant: neque apud Plinium lib. XXI. cap. VI. reperiuntur. Perperam etiam ἡ καλαμίνθης accessit: nam ad alterius Polemonij descriptionem hoc pertinet. Est siquidem & alterum quoddam Polemonium, quod ab Absyrto Hippiatro breuiter describitur. Latioris istud Calaminthæ similitudinem refert, sed magis incanescit, amarius est, odoremque grauiorem habet, & in viginosis pratis nascitur. Istud autem Polemonium à Dioscoridis Polemonio multum differens est.

Appellatur verò Polemonium Græcis similiter πολεμώνιον: à nonnullis verò & φιλεταίριον: à Cappadocibus χλιοδύναμις: Latini Philetarium & Chiliodynamin quoque vocant.

Tenuium autem, vt Galenus ait, Polemonium est partium, & desiccandi vim obtinet. Bibitur radix, vt Dioscorides refert, cum vino quidem aduersus serpentes & dysenteriam: contra verò vrinæ difficultatem & coxendicis dolores cum aqua: lienosis drachmæ pondere ex aceto datur: circumligatur & eadem scorpionis ictui: dentium dolores mansa mitigat. Fertur & eum qui radicem gestauerit à scorpione non feriri, eumque, si ictus fuerit, nihil molestiæ passurum. Hæc quidem de Polemonio.

Beën verò Albi vulgò dicti quæ sint facultates (si Polemonium non est) nondum compertum.

De

De *Nigellastrò.* C A P . X V I I .

Nigellastrum.

NIGELLASTRUM folijs est oblongis, angustis, acuminatis: culmo cubito altiore, rotundo; vtrisque hirsutis ac pilosis: flore obscure purpureo, ad puniceum inclinante, Lychnidis fatiuae simili, sed minore: semine nigro, cum asperitate quadam amaro, quod in oblongis capitulis siue calycibus, vti siluestris Lychnidis, continetur: radice tenui.

In agris vna cum frumentis passim gignitur.

Maior ac Iunio mense cum flore viget.

Germani *Naden/Natten/Kornrose/Kornnägelin*: Belgæ *Cozen roosen/ & Negelbloemen* appellant: Itali *Githone*, siue *Githone*: vnde plerique similitudine vocis inducti, verum ac legitimum Gith siue Melanthium esse crediderunt: quos à veritate recessisse, notius est quàm refelli debeat. A vero siquidem Melanthio non solum folijs, sed & alijs proprietatibus differt. Appellatur tamen & Gith siue Melanthium, à semine nempe nigredine; verum non simpliciter, sed cum adiectione aliqua, ad differentiam legitimi Melanthij. Hippocrates siquidem *μελάνθιον ἐν τῷ πυρῶν*, hoc est, Melanthium ex Tritico; Octavius Horatianus Gith quod in segete nascitur ipsum nominat: & eandem ob causam ab huius ætatis doctis, *Nigellastrum*, *Githago*, & *Pseudomelanthium* dicitur. Ruellius à Gallis *Nielle* & florem *Micancalum* refert appellari, & Theophrasti *ἀνθεμον φυλλῶδες* esse iudicat. Sed *Anthemion* Theophrasti, *Anthemis* est apud Dioscoridem, & *ἀνθεμον φυλλῶδες* siue foliosum *Anthemidis* species, cum *Nigellastro* parum conueniens.

Ceterum *Nigellastrum* semen, calidum & siccum secundo est ordine satis intenso: in pesslo cum melle subditum menses euocat, vt Hippocrates in lib. De morbis muliebribus testatur. Octavius Horatianus semen frictum & tritum ad auriginem bibendum exhibet.

De *Caryophylleis floribus.* C A P . X V I I I .

CARYOPHYLLEORVM florum species quidem sunt complures, Armerijs nuncupatis in horum numerum receptis: ijs autem seorsum habitis, duæ præcipue: Maior vna, altera verò Minor.

Maiori caules læues, teretes, cubitales, rarò altiores, geniculati: folia è singulis articulis bina, oblonga, dura, angusta, per extremum acuminata, colore quasi castia: flores speciosi, ex longis teretibus denticulatis calycibus, & è senis vt plurimum foliolis, qui simplices sunt: multiplices verò omnino ex pluribus, ijsque lentè fimbriatis commixti, odore admodum suauis, & odoratos Indicos *Caryophyllos* referentes, colore aliàs in diluta purpura; aliàs in saturata rubentes; subinde candidi, aut ex candido purpurascens, interdum versicolores: in quorum medio staminei emicant gemini apices candidi: semen in vasculis oblongis paruum ac nigrum: radices fibrosæ.

Habentur in hortis: sed speciosissimi ferè in fœtilibus vasis.

Seruntur frequentius auulsis exiguis cum folijs surculis; seminibus rariùs: nam è semine nati flores, ad agrestem naturam redeunt; minores, minusque odorati, & simplices; etiam si priùs multiplices, redduntur. Adiguntur subinde surculis cum plantantur fissis *Caryophylli*, quo illorum odorem flores alliciant, & iucundam eorum suauitatem naribus abundantius representent. Viuax est planta, & multis durat annis, si hibernis mensibus, à frigoris iniuria ruita, in cellis vinarijs aut alijs similibus locis tepidis asseruetur.

Floret diuissimè, tota quidem æstate & Autumno: in cellis etiam interdum, fauente loci tepore, hieme tamen rigida.

Caryophylleum florem, ab odore *Caryophyllorum* recentiores nominant: Germanis *Näselblumen/ Grasblumen*: Italis *Garofoli*: Hispanis *Clauel*: Gallis *Oeillets, Ouillets*: Belgis *Gis*

Caryophylleus flos maior.

Caryophyllei flos multiplex.

Caryophyllei flos simplex.

Caryophylleus minor.

noffel.

Caryophylleus minor alter.

noffelbloemen & Croffels bloemen / & Latinè à plerisque Ocellus, Ocellus Damascenus, Ocellus Barbaricus, & Barbarica nuncupatur. Sunt etiam qui Betonicam, aut Vetonicam siue Vetonicam appellant, altilem aut coronariam cognomèto; (Matthiolus Vettonicum coronarium dicere maluit) ad differentiam videlicet alterius Betonicæ, quæ Græcis κίσερον κή ψυχόσφορον dicitur; atq; hinc etiam Herbam Tunicam dictam, hanc esse plerique existimant: sed Bernardus Gordonius Herbam Tunicam Dioscoridis Polemonium esse tradidit.

Turnerus Caryophylleum Cantabricam facit, quam Plinius lib. 25. cap. 8. in Hispania inuentam scribit, per Diui Augusti tempora, à Cantabris repertam. Nascitur vbique, ait, caule iunceo, pedali; in quo sunt flosculi oblongi, velut calathi: in his semè perquam minutum.

Leonhartus verò Fuchsius, Vetonicam siue Betonicam alteram esse voluit, quæ inter notha Dioscoridis descripta reperitur; & quidem his verbis: Βετονική γινάται ἐν χορτοκοπέοις καὶ ὄρειοῖς τόποις, καὶ καθαροῖς, καὶ ἡμέροις, πρὸς τὰ γονήματα. ἔχει δὲ τὴν μὲν ρίζαν ὄλην ἐρυθρὰν, καὶ ἐυώδη. τὰ δὲ φύλλα πρᾶσινα· καὶ τὸ μέσον τῶν φύλλων φοινικίου· καὶ εἰς τὸ ὀρθοκάλυμον τριγώνια, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἀνθη πορφυροῦντα: id est, Vettonica nascitur in pratis & montanis locis, mundis item & cultis: radicem habet totam rubentem & odoratam: folia porracea, & medium eorum

Cantabrica.

Vettonica altera.

puniceum, in recto calamo triangula, & in ipsis flores purpureos.

Ioannes Ruellius Caryophylleum florem incognitum veteribus existimauit; cuius optimum iudicium videtur: nam certè Vettonicæ alterius, aut Cantabricæ parum flos iste similis est. Mirum creditur, ait, vt tam celebris flos, tamq; iucundus, fuerit à veteribus silentio prætermisus: qui amplitudine, pulchritudine, varietate, Rosa non inferior videri potest.

Altera & minor Caryophylleorum species, priori tenuibus caulibus folijsq; simillima est, vtrisque tamen minoribus: flores etiam habet ex oblongis, paruis & teretibus calycibus similes, verum minores & per ambitum magis dissectos ac fimbriatos, colore candidos, aut è candore purpurascens.

Apud Belgas in hortis nascitur: Gesnerus autem apud Germanos in pratis humidis etiam reperiri refert.

Æstate flores emicant.

Vettonicam altilem siue Coronariam minorem, aut Alteram nonnulli nominant: Germani Miuwitten aut Hochmüt; atque hinc etiam à plerisque Superba: Nostri Plumiliens / à flosculorum folijs fimbriatis & plumarum similitudine dissectis, & Cleyri Simofften / hoc est, Caryophylleum minorem appellant.

Vfus autem Caryophylleorum florum in medicina verè quidem nullus est, in coronis verò propè nimius, & præsertim floris altilis, qui etiam acetum iucundo sapore, & colore, auctore Ruellio, commendat. Fuchsius tamen, non modò ex floribus, quam Conferuam vulgò appellant, verum & radices altilis ad pestis contagia à recentioribus commendari; siluestris verò succum calculo atterendo ac educendo, nec non comitali morbo laborantibus vtilem credi, scriptum reliquit.

De Armeriis floribus. CAP. XIX.

ARMERIORVM florum aliquot etiam species sunt; foliorum ipsius stirpis, cum magnitudine, tum colore præcipuè differentes.

Prima species cauliculos habet rotundos, geniculatos, veluti Caryophyllei flores, circa inferiora genicula vt plurimum rubentes, cubito breuiores; folia plurima parte oblonga, sed

Armerius flos primus.

Armerius flos alter.

Armerius flos tertius.

Armerius flos quartus.

aliquan-

Armerius siluestris.

aliquantulum, quàm maioris Caryophyllei, latiora; colore herbaceo virentia: flosculos in summo caulicorum paruulos, exiguis Caryophylleis per similes, verùm minores, plures simul in quamdam veluti umbellam congestos, particulatim vt plurimum prodeuntes, & semper ferè cocci rubore splendentes, punctis interim candidis circa medium interdum variegatos, rarissimè candidos.

Ornat hic flosculus Belgicorum hortorum areas: apud Italos & alibi locis incultis & aridis exit. Gesnerus circa Gryphij lacus ripas in Heluetia à se repertum scribit: prouenit & alicubi in Belgio locis desertis, iuxtaque aruorum & pratorum margines ac scrobes, sed multò quàm in hortis minor & tenuior.

Maturè & Aprili sæpè mense aut Maio floret, Caryophylleos flores antecedens: plurima inde æstatis parte viget.

Galli *Armoires* & *Armoiries* appellant: Ruelius Armerios flores hinc nuncupat: Germani *Enner nägelin* / *Feld nägelin*: Belge *stephens*, quasi dicas, Fasciculū: florum etenim fasciculos nostri propria lingua *stephens* nominant. Caryophylleorum florum species quædam siluestris videtur, quam ob causam & à recentiorum quibusdam *Vettonica* agrestis aut siluestris dicitur: nec defunt qui *Tunicam* Herbam esse volunt: sed nihilo magis hic, quàm Caryophylleus cum *Vettonica* altera aut *Polemonio* conuenit.

Altera Armeriorum species folia circum caules geniculatos, multò fert latiora, maiora & crebriora, nec non candidiora, Constantinopolitani floris folijs haud multum dissimilia: flores in umbella vna plures simul congesti, pulchri, rubentes, exiguis candidulis punctis ornati, prioribus Armerijs similes sunt. 2.

In petrosis collibus & asperis, fabulosis apricisque locis, apud Germanos & alias nationes nascitur; à Belgis in hortis seritur, vbi secundo anno cum alijs Caryophylleis æstate floret.

Germani *Sicinnägelin* vocant, aliqui *Scarlatam* à rubeo floris colore coccum referente. Et siluestris hic Caryophylleus est, veluti & præcedens: vterque certè nulla cura eget: natura sua viuax; & hiemis iniuriam non difficulter sustinet.

Tertia & huius species, cui pauca à radice fibrosa, angusta, duriuscula, & acuminata foliola prodeunt, atque hæc inter coliculi breues, teretes, quibus quandoque vnicus, subinde duo aut tres insident flosculi mediocris magnitudinis, Armerijs primis paulò maiores, nonnihil odorati, colore vt plurimum eleganter rubentes. 3.

Arido & inculto solo, quandoque iuxta margines aruorum in plerisque Germaniæ, Bohemiæ, Silesiæ, & Moraviæ locis frequens reperitur.

In multam ætatem floret ac viget.

Iam & Quarta quædam est Armeriorum florum species cauliculis rotundis, geniculatis, tactu glutinosi, pedis altitudine; folijs ex singulis geniculis binis, oblongis, angustis, acuminatis, in virore candicantibus & quasi cæsijs: floribus in umbella similiter pluribus simul congestis, pulchris, Armerijs similibus, verum minoribus & rubentis dilutæ purpuræ colore: femine in oblongis vasculis pusillo: radicibus tenuibus ac fibrosis. 4.

Seritur in hortis.

Floret à Maio aut Iunio mense in Autumnum vsque, & eodem quo fata est anno.

Sunt qui velint Behen, siue Beën, vulgò nunc dicti, speciem aliquam esse, propter eam quam cum Behen rubentis floris *Valeriana dicta rubra*, similitudinem habeat. Nam cauliculis geniculatis & folijs illi aliquantulum, sed colore similior est: caules tamen breuiores & teneriores: foliaque minora; color verò leuitasque foliorum in vtrisque ferè eadem. Carolus Clusius hunc inter siluestres *Lychnides* numerauit, vt supra monuimus. *Muscipulam* & *Viscariam* M. Lobelius vocitat: at nos inter Armerios flores libentiùs retinemus.

Præter

5. Præter hos verò & alia quædam est, vel Caryophylleorum vel Armeriorum species, omnino, vbiq; & apud Belgas quoque siluestris: cauliculos habet dodrantes: folia è singulis geniculis bina, parua, acuminata: flores in cauliculis summo singulos, per ambitum fimbriatos, Caryophylleis minoribus, & forma & magnitudine satis similes, colore verò cocci diluto rubentes.

Exit passim in pratis & locis riguis.

Maiò & Iunio mensibus flores potissimum conspicui.

Belgæ Craepentbloemtiens appellant, id est, Cornicis flores.

Ceterum Armeriorum omnium istorum flores, nec vllum quoque aut in medicina, aut in cibatu vsum habent: sed coronarij sunt, & hortos ac corollas exornant.

De flore Constantinopolitano. CAP. XX.

1. Flos Constantinopolitanus.

CONSTANTINOPOLITANO flori caules sunt è radice plures, bicubitales, tenues, geniculati, inanes: folia è singulis geniculis bina, oblonga, aliquantulum lata, acuminata, obscure virentia, nonnihil aspera & hirsuta, sicuti & caules: flores in latis umbellis, multi simul congesti, aspectu pulchri, ceterum inodori, colore floris Calendulæ, vel purpurei Lilij, siue maturi mali Anarantij corticis, subinde candidi: semen in oblongis acuminatis vasculis exiguum & subrufum: radices longæ, in plures tenues diuisæ, gustu aliquantulum acres.

Belgis peregrinus est flos: seritur in hortis.

Iunio & Iulio altero à satione anno floret, deinde pluribus sequentibus alijs. Radice etenim constat viuaci, diuq; durat, hiemis & frigoris patiens.

Est & huius altera & minor species, cubitalis, aut paulò altior, rarioribus floribus, quæ primo anno flores profert: Gesnero teste.

Nostri vulgò Constantinopolitanum appellant florem: Germani verò florem Ierosolymorum: Aldrouandus Creticum cognominat: alius Lychnidem coronariam. Sunt qui velint Lanariam nuncupatam Latinis radicem esse, quæ Græcis *σπόδιον*: Arabibus Condifi dicitur, quæ ad purgandas lanas, qui eas eluunt, olim utebantur; quos veritatem minùs assecutos esse euidentius est, quàm vt refelli debeat. Neque enim spinosa aut aculeata huius floris stirps est, quale Struthion

esse Theophrastus & Plinius referunt: radicem etiam non habet magnam, aut Oleæ folia, vti Struthio sunt.

Non deerunt autem fortasse, & qui florem hunc Constantinopolitanum, *σπόδιον* veteribus dictum florem esse suspicabuntur, quem Gaza Latine Desiderium vocat: quorum sententiæ cur aduersetur, modò non habemus. Pothum enim florem Theophrastus, Plinius, & Athenæus inter æstiuos reponunt, duorumq; esse generum referunt: vnum Hyacintho similem, alterum *δύποιον* non coloratum siue candidum. Constantinopolitanus autè æstiuis mensibus floret, & colore vel Hyacinthum scriptum, quem purpureum Lilium vocant, proximè refert, vel candidus est. Quæ magnam Constantinopolitani floris cum Potho similitudinè ostendunt.

Ceterum flos Constantinopolitanus, præter eam quam in hortis & coronis gratiam assecutus est, nullum, quod sciamus, medicum vsum habet: facultas eius ea de causâ incomperata est.

De Saponaria. CAP. XXI.

SAPONARIÆ vulgò dictæ caules sunt glabri, tenues, rotundi, geniculati, cubitales aut saltiores: folia lata, venosa, Plantaginis latifoliae folijs simillima, sed tamen minora, è singulis geniculis bina vt plurimum, & præsertim radicibus viciniora, deorsum reflexa: flores in summo cauliculis, & circa superiora genicula multi, odorati, colore aliàs pulchro roseo rubentes,

Pothus
flor.

Saponaria.

rubentes, aliàs dilutè purpurascèntes, aut candidi, qui ex teretibus & oblongis calycibus exeunt, ex quinque foliolis commisti; in quorum medio exigua quædam stamina: radices crassæ, longæ, obliquè serpentes, quibus fibræ quædam adhærent; Veratri nigri radicibus similes.

Apud Belgas in hortis colitur: alibi iuxta fluuios & torrentes, locis apricis, spontè nascitur.

In hortis diu durat, & vitæ est pertinacis.

Iunio & Iulio floret.

Saponariam vulgò nuncupant, ab abstergendi potentia, qua folia pollent: succum etenim quemdam ex se remittunt, dum confricantur, saponis ferè modo extergentem. Ruellius tamen & aliam quamdam Saponalem describit. Nonnulli herbam Tunicam appellant: non est tamen Vertonicæ coronariæ, multò minùs Polemonij aliqua species; quas pro Tunicis herbis haberi, Cap. de Caryophylleis scripsimus. Videri citius posset Alisma, siue Damalonium, nisi caulis ei crebrò, non simplex, sed subinde in alas quasdam diuisus, & radices essent quàm Veratri nigri crassiores: folia siquidem habet Alismatis descriptioni conuenientia, & globosam florum in summo caulium congeriem. Sed Alismatis tenuis est caulis & simplex; & radices similiter tenues: quæ differentiam Saponariæ huius & Alismatis ostendunt.

Describitur enim Alisma à Dioscoride hoc modo: Alisma, sunt qui Alceam, qui Damalo-

Alisma.
nium, qui Acyron, qui Lyron nominant, folia Plantagini similia habet, angustiora tamen, versus terram reflexa: caulis tenuis est, simplex, cubito altior, capitula habens, Thyrsò similis: flores tenues, candidi, sublutei; radices veluti Veratri nigri tenues, odoratæ, acres, subpingues: loca amat aquosa.

Idem Plinius iisdem penè verbis lib. 25. cap. 10. depingit: sed duo eius statuit genera; vnum in aquosis, quod quidem à Dioscoride describitur; alterum in siluis proueniens, nigrius, ac maioribus folijs. folium etiam ei lacinosum esse ait, quod Dioscorides omisit; & caulem capite Thyrsi, pro eo quòd ille θυρσοειδῆ eunt esse scribat; qualis sit Thyrsoides caulis sic insinuans: nempe superiore parte & crassior & latior.

Thyrsus enim siue θυρσος, virga, fax aut hasta est, frondibus aut hederis obiecta, cuius fastigium pluribus frondibus aut floribus stipatur, instar videlicet globi aut pilæ. Sic etenim in antiquissimis quæ Romæ passim extant marmoribus depictum repetiri Thyrsum, testis est Melchior Guilandinus in epistola ad Langium; summo videlicet cacumine globosum quiddam instar pilæ gestantem. Talem etiam Thyrsum esse, quarumdam stirpium descriptiones ostendunt. Thymus etiam θυρσον appellatur, qui in cauliculis globosum capitulum profert: vnde & κεφαλωτός & capitatus cognominatur. θυρσιν item Orobanche dicitur, caulis cui superiore parte crassior est: Thyrsus iam & Ferulæ caulis nuncupatur, qui licet sensim extenuetur, summo tamen cacumine umbellam latam & rotundam florum primùm, deinde seminum plenam Thyrsi modo promit: vnde & νάρθηξ siue Ferula, pro Thyrsò subinde dicitur: atque hinc Bacchus, qui θυρσοφόρος, etiam aliquando νάρθηκοφόρος appellatur, à Thyrsi qui in eius Orgijs olim quatiebantur. Reperitur & Lactuæ caulis alicubi Thyrsus vocatus, qui & in latam umbellam Ferulæ modo desinit.

Quæ omnia Thyrsum virgam, baculum aut hastam esse ostendunt, globoso ex frondibus aut floribus cacumine: & θυρσοειδῆ caulem dici, summa parte sphaeroidem aut latiore.

Neque repugnat nobis in Saturnalium lib. 1. Macrobius, vbi Liberum patrem, cum Thyrsum tenet, latens telum gerere scribit. Nam inde Thyrsum non in exacutum cacumen, sed potius in retusum & globosum apicem desinere colligitur: ex eo enim quòd latens telum dicit, ostendit ita cacumen connectum, vt agnosci non possit; quod quidem multis fit frondibus circum compositis.

Verba

Verba Macrobij hæc sunt : Colitur apud Lacedæmonios simulacrum Liberi patris, hasta insigne, non Thyrso : sed cum Thyrsum tenet, quid aliud quàm latens telum geritur, cuius mucro Hedera lambente protegitur ?

Nonnumquam tamen & Thyrsoides caulis appellatur in acutum cacumen desinens ; modò floribus sit adornatus. Apuleius enim Verbasci caulem à medio sursum versus floribus grauidum, & fastigio acuminatum, Thyrsum appellat.

Porro Saponaria, calida quidem & sicca est temperie, facultate autem abstergendi non exigua prædita.

De Calceolo Mariano.

CAP. XXII.

Calceolus Marianus.

Calceoli Mariani altera icon.

CALCEOLVS Marianus caule affurgit dodrantali, circa quem aliquot folia lata, venosa, Plantaginis æmula: in fastigio flos eminet vt plurimum vnicus, quatuor foliorum, è quorum medio prominet orbiculato oblongior vtriculus, exigui oui forma, colore luteus, inanis & vacuus, superiusque patens, instar calceoli aut crepidæ: vnde illi nomen est: cingunt autem atque ambiunt medium hoc folia quaterna, quæ subinde dilutè rubent, aut Punico obscuro colore nitent, vel etiam lutei coloris, vnà cum ipso medio, oui forma prominente, sunt: radix crassa, obliqua, à qua tenues fibræ dependent.

In Heluetiorum, & Norici, ac Pannoniæ superioris siue Austriæ montibus spontè nascitur.

Vulgò Calceolus sacerdotis; Germanicè *Prassen schuch* / *Papenschoen* appellari fertur: Dicitur verò & Calceolus D. Mariæ, siue Calceolus Marianus. Existimatur verò & à nonnullis Alisma esse: sed minùs quàm Saponaria cum eo conuenit. Folium quidem Plantaginis satis respondet, sed desiderantur capitula Thyrsi: flos tenuis, inalbicans; & radices Veratri nigri similes.

De Calceoli autem Mariani facultatibus nihil occurrit adscribendum: non modò Veteribus, sed ne recentioribus quidem satis cogniti.

De Aquileia.

CAP. XXIII.

AQUILEIA folia fert Chelidonij maioris, paulò tamen rotundiora, per ambitum incisa, colore in virore cærulea, quæ vulnerata nullum, multò miriùs luteum, succum reddunt:

Aquileia.

Aquileia multiplici flore.

dunt:caulem verò cubitalem, tenuem, rubentem, & leniter hirsutum; cuius alæ singulos proferunt flores, ex quinque dependentibus concauis veluti corniculis, & totidem intermedijs, sursum erectis paruis foliolis, qui simplices sunt, compositos (multiplices etenim ex pluribus corniculis commissi sunt) colore aliàs cæruleos, aliàs in rubro purpureos, aliàs candidos, vel ex candido purpurascens, subinde varios & ex cæruleo candidoque permixtis relucens; erumpentibus e medio staminibus, à quibus parui apices dependent: siliquæ post singulos flores quinque surgunt, in quibus semen paruum, nigrum & splendens: radices subsunt crassæ fibrosæ, quæ pluribus annis durant.

In Belgij & Galliæ hortos infertur: in Germania & alibi, in apricis collibus, siluosis montibus & pinguibus pratis spontè gignitur. Flores Maio & Iunio vigent.

Recentiores Aquileiam aut Aquilinam nuncupant: Germani *Agay* & *Agelcy*; nostri *Metepeu*: Galli *Ancoiles*, ou *Ancolye*.

Quibus autem viribus prædita, nondum satis compertum; nullum siquidem alium vsum habet, quàm quòd coronas & hortos exornet. Tragus tamen semen, drachmæ pondo cum croci obolo in vino, iocinoris obstructione & morbo regio laborantibus vtiliter dari scribit; sed eum qui assumpsit diligenter coopertum, sudare deinde oportere. Plerique ei *Ægylopis*, alij *Centaurij maioris* vires, sed temerè & citra omnem rationem tribuunt.

De Antirrhino. CAP. XXIIII.

ANTIRRHINO caules sunt rotundi, glabri, fragiles, & ramosi: folia multa, vt plurimum oblonga & acuminata, *Linariæ* similia, sed maiora; subinde breuiora latioraque, & *Anagallidis* similia: flores secundùm caules superiore parte ordine digesti, forma oblongi, anteriore parte latiores, dum conclusi, vt nascuntur, permanent *Ranæ* ori quodammodò similes; aperti verò hiantis *Leonis* rictum referentes; colore roseo rubentes, aut candidi, vel ex candido dilutè purpurascens, non rarè etiam sublutei; ei videlicet cui folia sunt latiora & breuiora: quos deinde capitulum sequitur, oblongum, anteriore parte angustius & foraminosum, narium vituli, aut canini capitis similitudine; in quibus semen paruum & subnigrans: è radicibus non magnis fibræ dependent.

Q

In

Antirrhinum.

Antirrhinum silvestre Phyteuma.

In hortis apud Belgas, Italos, Germanos, & alibi feritur.

Maiο mense, quod hiemem superavit, & reliqua deinde æstate, floret: serius verò & sub æstatis finem, eiusdem anni Vere satum. Hiemem autem, nisi clemens admodum fuerit, aut in cellis vinijs repositum, absque iniuria in Belgio non sustinet.

Græcis ἀντίρρινον ἢ ἀντίρριζον, si non vitiosum Theophrasti exemplar, & ἀνάρρινον dicitur: Latinis similiter Antirrhinū. Auctore Galeno etiam βουκεφαλιον & λυχνίς ἀγρία, siue Lychnis silvestris, nominatur. Apuleius etiam ἀμέθυσον, πθηκίον, κυνοκεφάλιον, Canis cerebrum, herbam Simininam, Venustam minorem, & Opalim gratam, appellari refert. Creditur quoq; esse Leo herba, quem inter flores Columella lib. 10. refert, sic scribens:

Narcissiq; comas, & hians seu Leonis

Ora feri.

Item & infra:

Ofcitat & Leo.

Gesnerus tamen hunc Leonem, Aquileiam esse existimavit, quam ea de causa Leontostomium nuncupavit: sed hoc nominis Antirrhino magis conuenire, quam Aquileiæ, nobis videtur. Nam Antirrhini hians flos, Leonis rictum citius, quam Aquileiæ refert.

Est verò & alius Leo, qui ὄστρολέον, & leguminum Leo dicitur, alio nomine Orobanche: de quo in Frumentorum historia egimus.

Est & alia Amethystos herba, cuius Plutarchus meminit, κεραμβη videlicet: de qua alio loco, in Olerum videlicet agetur historia.

Belgæ, Antirrhinum, *Orant* appellant: Itali *Antirrhino*: Hispani *Cabeza de ternera*.

Ceterum Antirrhini semen inutile in medicina, vt Galenus ait, est. Herba verò ipsa assimilis cum Bubonio facultatis, sed multò minoris.

Narrant, inquit Dioscorides, appensum veneficijs aduersari: & gratiam conciliare, si quis eo perunctus sit cum oleo Liliorum, aut Cyprino.

Apuleius, radices in aqua decoctum, totu epiphoras oculorum celeriter lenire refert.

De Antirrhino siluestri, siue minore.

C A P. X X V.

PRÆTER hortense Antirrhinon superiore capite descriptum, & aliud reperitur, tota sua natura siluestre, quod satiuo & minus & humilius est, & aliquantulum, sed tamen modicè hirsutum: Cauliculi huic quoq; sunt tenues, ramosi: folia oblonga & angusta: flores autem non ad summum caulis, sed iuxta foliola ex ipsorum sinibus exeunt, Antirrhini similes, sed minores, colore rubro purpureo, in medio lutei: Capitula similiter minora & breuiora, foraminosa, hominis caluariam propemodum referentia, in quibus semen minutum: radices subsunt tenues.

Nascitur multis Belgij & Germaniæ locis, circa margines, & in ipsis agris, iuxta vias, in hortis,

tis,

tis, & alibi. Et vno quidem loco procerius ac vegetius; alio brevius & tenerius reperitur.

Iulio & Augusto floret, hieme perit: aestiva enim est herba.

Nostri *Στεφύδιον* appellant: Antirrhini autem haud dubie species est siluestris. Sunt qui velint Orontium esse, similitudine nominis inducti, cuius decocto Archigenes apud Galenum *καὶ τόπος* lib. 9. auriginosos lauandos consulit. Sed an verè ipsum sit, affirmari non potest, eius descriptione nusquam, nec nomine, alibi quàm hoc loco, extante. Quam etiam ob causam, Ianus Cornarius Orontij vocem deprauatam suspicatus est, & legendum esse, Origanum, quod, Dioscoride auctore, in balneo auriginosis prodest.

Plus similitudinis Antirrhinum siluestre cum Phyteumate habet, quod à Dioscoride his *Phyteuma* verbis lib. 4. describitur: *Φύτευμα φύλλα ἔχει ὅμοια στρουθίου, μικρότερα δὲ καρπὸν πολὺν τεξήμερον· ῥίζαν μικρὰν, λεπτήν, ἐπιπόλαιον.* id est, Phyteuma folia habet similia Struthio, sed minora: fructum multum, perforatum: radicem paruam, tenuem, terræ superficiei inhærentem. Quæ descriptio Antirrhino siluestri aptissime & proprie conuenit. Nam quidem quod ad folia attingit, ea omnino habet Struthij minora: siquidem, vt Plinius ait, Struthium folio est Oleæ minore, sunt etenim eius folia Oleaginis angustiora & minora. Fructum etiam siue *καρπὸν* copiosum habet, eumque perforatum, quando pro fructu totum illud capitulum, quo semen cõtinetur, accipitur, quod non raro, vti & ipsius Antirrhini capitulum, *καρπὸς* appellatur. De *καρπὸς* radicibus dubitari non potest, quæ tales, cuiusmodi Phyteumati tribuuntur, sunt. Quibus de causis Antirrhinon istud siluestre verum Phyteuma esse apparet. Matthiolus tamen non Antirrhinum istud, quod olim pro legitimo exhibuit, sed Campanulam pro Phyteumate depingit: de qua superius cap. 10. vbi & improbatæ sententiæ Matthioli, & nostri iudicij rationem indicauimus.

Porro Antirrhinum istud siluestre nullius quidem est vsus: si autem verum est Phyteuma, ad amores profuerit. Vt etenim auctor est Dioscorides, Phyteuma ad amatoria philtrea commodum esse perhibetur.

De Linariis. C A P . X X V I .

Linaria prima.

Linaria altera purpurea.

ANTIRRHINI species quoque quædam videntur, quas Linarias vulgò nominant. Quarum vna cauliculos habet bicubitales, complures, rotundos, tenues: folia multa, **1.** angusta, **Q 2**

Linaria odorata.

Linaria Valentina.

angusta, oblonga, Lini folijs similia: flores luteos secundum caules iuxta summum, anteriore quidem parte Antirrhini floribus similes, posteriore vero in caudam siue corniculum quoddam desinentes, floris Regij similitudine; quos sequitur capitulum rotundum, in quo semen nigrum: radix longa, tenuis & alba.

2. Altera species huic caule, folijs & floribus similis est: caulibus tamen ferè longioribus; folijs verò angustioribus; floribus paruis, multoq; quàm alterius minoribus, in cœruleo purpureis, nonnumquam etiam subcandidis aut subluteis; capitulis similiter exiguis: radicibus tenuibus & fibrosis.

Nascitur prior Linaria passim in Germania ac Belgio secus agrorum margines, & alijs locis; altera inuentu rarior.

Florent Iulio & Augusto, ac etiam ferius.

Præter verò has duas & alias duas C. Clusius in suis Obseruationibus exhibet: vnam Odoratam, alteram Valentinam cognominat.

3. Odoratę Linarię folia, non Lini, sed Bellidis maioris similia magis apparent; lata videlicet, & per marginem crenis incisa: caulis rectus est: flosculi exigui spicatum digesti, coloris è cœruleo purpurei, & quibusdam locis, in calidioribus nempe regionibus, odorati: capitula parua, rotunda sunt.

4. Valentina vulgarem Linariam forma & colore florum refert, sed folia breuiora & latiora quàm Linarię, ad Antirrhini lutei, aut Centaurij minoris accedunt: cauliculos hæc tres aut quatuor promit: radicem verò vnicam demittit.

Vtraque species prior Linaria nostris dicitur, nonnullis Vrinalis. Germanis *Leinfrant/Flachsfrant/Harnfrant*, Vnser Frauen flachs, Wald flachs, Krotten flachs: Belgis *Wilt utas*: Gallis *Lin sauuage*. Existimatur à multis esse Osyris: sed Osyris ab hac differens est stirps, ex qua videlicet *κορημαξα*, hoc est, scopas hac ætate in Italia componunt: vt & olim Galeni sæculo; quam vulgò Itali *Belvedere* nuncupant.

Est autem Linaria prima quidem ac vulgaris calida quidem & aliquantulum sicca temperie, & aperiendi potentia prædita; nam, vt & Rhizotomi nostri temporis existimant, vrinæ decoctum eius prouocat. Addunt multi, Regio morbo laborantibus prodesse: quod ab Osyride huc translatum est.

De

De *Amaranto purpureo.*

CAP. XXVII.

Amarantus purpureus.

Amarantus maior floribus obsoleti coloris.

CAULE *Amarantus purpureus* surgit cubitali, vel altiore, striato, iuxta radicem subinde
 rubente, lævi, in alas quasdam diuiso; circa quem folia oblonga, acuminata, mollia, gla-
 bra, colore virentia, aut in virore nonnihil rubentia: pro floribus exeunt spicæ, aspectu gra-
 tissimæ, ceterum inodoræ, in purpura splendentes, coccum saturatum qui in holoserico vil-
 loso micat, referentes, ac quodammodo coloris gratia superantes; quæ in attritu similem ferè
 colore succum reddunt, & decerptæ diutinè pulchritudinem suam retinent, aliquot etiam
 annis non marcescentes; vnde & nomen inuenit. Semen maturatis spicis insidet paruum, ni-
 grum, & multum splendens. Radices breues & fibrosæ. Mirum in eo, Plinius ait, gaudere de-
 cerpi, & lætiùs renasci. Alexandrino palma est, qui decerptus asseruatur. Mirumq; postquam
 detecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hibernas coronas facit. 1.

A *μαραθρον*, quoniam non marcescat, Plinius appellat: nostra ætas, *Amarantum purpureum*,
 ad differentiam *Elichrysi*, quod similiter *μαραθρον* dicitur, de quo inferius suo loco: Germanicè
Sammatblumen / *Zausenschon* / *Fioramo*: Nostrate dialecto, *Floutweelbloemen*: Italicè
Fior velluto: Gallicè *Passe velours*: Passiuclutum Ruellius reddit, quo nomine holosericum
 villosum coccineum Galli nuncupant, cum quo de coloris principatu certat.

Est verò & alia huius species, caule multo procetiore & crassiore, quatuor aut quinque
 cubitorum vel altiore: folijs similiter maioribus; cui spicæ sunt longiores, sed obsoleti admo-
 dum ruboris. 2.

Seritur vterque *Amarantus* in hortis, sed prior frequentius. Alter enim *Amarantus* nullam
 vel omnino exiguam gratiam obtinet.

Proueniunt spicæ Augusto mense, durant in Autumnum.

Insipidum vtrumque olus est, & *Bliti* species, de quo in *Olerum* historia, vbi illi suæ red-
 dentur vires.

Recentiorum pleriq; *Amaranto purpureo*, & præcipuè primo, adstringendi cum frigiditate
 & siccitate potentiam, sanguinisq; omnem fluorem sistendi vires attribuunt; quas tamen ei
 inesse nulla qualitas ostendit, præter solum forte colorè, quo spicæ rubent. Nam rubra omnia
 sanguinem vndequaq; fluentem cohibere ac suppressere, quorundam est opinio; eò quòd
 quædam sanguinem supprimentia, talia colore sint. Sed ex coloribus de viribus simplicium &
 medicamentorum certi nihil colligi, vt Galenus lib. De simpl. medica. faculta. secundo &

Q 3

quarto

quarto dilucidè ostendit. Qua de caussa & perperàm ratiocinantur, qui Amaranthum purpureum, sanguinem supprimere, cœliacos & dysentericos adiuuare, ex solo colore iudicant.

De Rosis.

CAP. XXVIII.

Rosa fariua.

Rosa filiestris.

ROSARVM stirps tametsi fruticosa & spinosa sit, consentaneum tamen & decens magis est, eam floribus iungere, quàm spinosis fruticibus sociare: principatum siquidem inter flores omnes Rosa facillè obtinet, eiusque in coronis omnibus vsus propè nimius est; & vt ex Anacreonte Teio, Poëta Græco vetustissimo, Henricus Stephanus perquam eleganti carmine Latino reddidit:

Rosa, honor, decusq; florum:

Rosa, cura, amorq; Veris.

Rosa, calitum est voluptas.

Roseis puer Cytheres

Caput implicat coronis,

Charitum choros frequentans.

Sunt autem Rosæ genere quidem permultæ, aut stirpis ipsius magnitudine, asperitate, læuitatè, aut floris foliorum multitudine paucitatè, vel colore odoreque differentes. Nonnullæ siquidem proceræ & excelsæ, aliæ breues & humiles: folia quibusdam quina, alijs duodena, vicensive aut plura. Theophrastus etiam *ἑκατόφυλλον*, siue centifoliam quamdam circa Philippos exire refert: quam incolæ ex Pangæo transferentes serunt: & in Campania, Plinius. Colore item hæ quidem rubentes, illæ verò candidæ: odoratæ etiam quàm plurimæ, absque odore nonnullæ. Harum omnium quædam satiuæ & hortenses sunt, aliæ verò filiestres.

Rami aut potiùs virgæ omnibus duræ, lignosæ, mordacibus aculeis horrentes; & filiestribus quidem spinosiores: folia aspera, per ambitum ferrata, ex quinque aut septem ex vno nervo coherentibus: flores è cauliculorum fastigijs exeunt, primùm herbaceo inclusi calyci, qui tumescens in virides alabastros fastigiatur, quibus paulatim dehiscentibus flos panditur, in calycis sui medio, stamina quædam capillacea, luteosque complexus apices: semen in oblongis capitulis, quæ calycibus & floribus subsunt per maturitatem rubentibus, gignitur durum, lanugine inuolutum: radices duræ, lignosæ, in diuersa tendunt.

In

Rosa Dunensis, species nona.

In satuarum censu, vna proceritate caulium
sive ramorum reliquas superat : crassis enim &
lignosis suis virgis ad 10. vel 12. pedes, aut etiam
altius conscendit : flores candidi, odorati &
multorum foliorum, quorum interiora mino-
ra, exteriora verò maiora & ampliora.

Proxima magnitudine, virgas habet breuio-
res, sed non minus asperas, Rosas odore suaues,
sed dilute & pallide rubentes : Incarnatas Itali
appellant.

Tertia huic similis ramis & folijs est, sed sub-
inde breuior, flore verò odoratissimo pulcher-
rimoque, saturato, & quodammodò puniceo
rubore nitente, Rosarum omnium præstantissi-
ma, & ad medicamenta omnis fere generis uti-
lissima.

Quarta breuior est, virgis bicubitalibus aut
altioribus, flore eleganter quidem rubente, sed
minus quam tertia, & quandoque simplici,
quinque tantummodò foliorum; aliàs plu-
rium : aliquando etiam multiplici; odore grato
& perquam iucundo.

Quinta Rosarum Hortensis species, ramis &
virgis siluestrem Caninam Rosam quodam-
modò refert. Rosas profert paruas, plures simul
coherentes, vt plurimum simplices, aliquando,
sed rarò, multiplices, odore admodum fragran-
ti suavissimas, & moschum proximè referen-
tes : vnde & Rosæ Moschetæ ab Hetruscis
appellantur.

Siluestrium ea quidem quæ Canina Rosa vulgò dicitur, & Belgio familiarissima est, acu-
leatis virgis, & asperis folijs, satius similis est, singulis tamen minoribus : flos simplex quinque
folia non excedens, albicans, aut ex albido colore purpurascens. Adnascitur huius virgis ali-
quando pilula quædam hirsuta, echino Castaneæ quati similis, at mollis, quam Spongiolam
Rosæ nuncupant.

Huic similis est & alia species, verumtamen aliquantulo minor, cuius virgæ subrubente
cortice vestiuntur, flores pallide rubent, non in totum absque odore : Cinamomina Rosa à
quibusdam dicitur.

Inter siluestres etiam quædam lutei coloris Rosas fert.

Est & parua quædam humillima, virgis spinosissimis, folijs minimis, Rosas perquam exi-
guis, candidis, & suaviter odoratis : fructus huius niger, aliarum rubet.

Iam & siluestris quædam folijs reperitur odoratis : hæc proceritate siluestres omnes sepè su-
perat : virgas habet duras, crassas, & lignosas : folia splendentia & pulchre virentia, odore gra-
tissima : Rosas verò paruulas quinquefolias, frequentissimè albicantes, rarò purpurascens,
exigui aut nullius odoris : fructum oblongum, colore subrubentem, nucleo parvæ Oliuæ, &
Rosarum aliarum capitulis similem, sed minorem quam hortensium, in quibus lanosi flocci
atque inter eos semen conditum, paruum & durum. Reperiuntur verò & circa huius tenues
virgas, rotundæ, molles, & hirsutæ spongiolæ, tales omnino, quales circa Caninæ Rosæ spinas
nascuntur. Et totidem quidem Rosarum genera nostra ætas adinuenit.

Sunt verò & apud Plinium lib. 2. 1. cap. 4. multa & plurima suis appellata cognominibus, sed
non omnia in Rubo, hoc est, spinoso frutice, nata : (nam & ex Maluis flores in Rosarum cen-
su numeratur) quorum quædam cum nostris generibus conuenire, verisimile est, non tamen
omnia. Genera eius, nostri, inquit, fecere celeberrima, Prænestinam & Campanam. Addide-
re alij Mileſiam, cuius sit ardentissimus colos, non excedentis duodena folia : Proximam ei
Trachiniam minus rubentem : mox Alabandicam viliorem, albicantibus folijs. Vilissimam
verò plurimis sed minutissimis, Spineolam. Deinde paulò infra :

Est & quæ Græca appellatur à nostris, à Græcis Lychnis, non nisi in humidis locis proue-
niens, nec vquam excedens quinque folia, Violæ magnitudine, odore nullo. Est & alia Gre-
cula appellata, conuolutis foliorum paniculis, nec dehiscens nisi manu coacta, semperque

Q 4 nascenti

nascenti similis, latissimis folijs. Alia funditur è caule Maluaceo, folia oleracea habens, Mosceuton vocant. Atque inter has media magnitudine, Autumnalis, quam Coroneolam vocant. Omnes sine odore, præter Coroneolam, & in Rubo natam.

Seruntur & plantantur Rosæ quidem mitiores & satiuæ apud Belgas, Germanos, Gallos, & alibi, in hortis.

1. Siluestres multis locis spontè exeunt: & inter has quidem prima, passim circa scrobes, fossas, ad margines agrorum & pratorum; locis humidis prouenit.
8. Lutea in Africa & Ægypto nascitur: quam plerique in hortis nunc habent, vti & Cinamominam.
9. Minima spinosissima & asperrima, locis gignitur maritimis, frequens in Morinorum finibus, iuxta Iccium portum, in arenosis iuxta mare tumulis: tum & apud Batauos in planis ac apricis, quæ arenosis maritimis tumulis adiacent. C. Clusius verò & in montosis ac editioribus nonnullis Austriæ locis huic similem reperiri scribit: flore videlicet candido odorato, fructuque nigro, sed folijs paulò maioribus.
10. Sed odorata siluestris Rosa hortensis est, nec vsquam in Gallia aut Belgio, quod sciamus, spontè exit.

Seri autem Rosa, vti Plinius ait, nec pinguibus vult, nec argillosis, nec riguis, contenta raris, proprieque ruderatum agrum amat: omnis, locis siccis quam humidis odorator. Refert & calidi temperies, quibusdam enim annis minus odorata prouenit. Theophrastus odoris colorisque præstantiam locorum etiam ratione contingere affirmat: & odoratissimas Rosas, quæ apud Cyrenen nascuntur; & proinde vnguentum iucundissimum illic fieri.

Nascitur verò Rosa ex semine: sed quoniam tardè perficitur, conciso caule feritur. Omnis recisione & vitione proficit, floremque melius profert: relicta namque excrescit & siluescit. Sæpius eam transferre vtile est: sic enim pulchriorem Rosam effundi affirmant: Theophrastus & Plinius auctores.

Serendarum autem Rosarum modum Palladius ostendit. Si indigus plantarum, ait, volueris ex paucis virgulis habere copiosa Rosaria, quaternorum digitorum furculos gemmantibus cum geniculis suis debetis excidere, & in modum propaginis sternere, & stercore ac rigationibus adiuuare: vbi anni ætatem compleuerint, pedis spatio inter se transferre disiunctos, atque ita solum, quod huic generi deputabis, implere.

Florent Rosæ quædam citius, aliæ serius; omnes Maio aut initio Iunij mensis. Præcoces Cinamomina, & aliæ quædam siluestres: seriores satiuæ sunt. Moschettæ mense Augusto & Septembri florent. Theophrastus, si Autumnus prolixior fuerit, Rosas etiam denuò erumpere posse testatur.

Rosa Græcis ῥόδον appellatur. Stirps verò ipsa Rosarum ῥοδάνα, quæ apud Latinos idem cum flore nomen retinet. Dicitur autem ῥόδον, vt Plutarchus ait, ὅτι ῥεῦμα πολὺ τῆς ὀσμῆς ἀφίησι, quòd largum odoris effluuium emittat.

Medium floris Rosarum, lutea videlicet stamina & apices, ἀνδρὸς τῶν ῥόδων, & flos Rosæ dicitur; Officinis Anthera.

Foliorum ipsius floris partes candidæ, quibus calycibus inseruntur, ὄνυχες, & vngues appellantur.

Calyx vocatur, qui stamina & floris foliola complectitur ac continet.

Alabastri verò sunt calycis partes laciniolæ, conum floris priusquam panditur complectentes; quæ quinque sunt, duæ barbatulæ, duæ imberbes, & quinta partim barbata, partim minima; cortices Rosarum a plerisque appellantur.

Κεφαλαὶ καὶ κεφάλια dicuntur capitula, in quibus semen gignitur, quæ scilicet floribus & calycibus subsunt.

Viburnum. Virgas stirpis Rosarum, Strabus Gallus in hortulo suo, Viburna nominat, sic scribens:

*Iam nisi me fessum via longior indupediret,
Scrupus atque noui tereretur carminis ordo,
Debueram Viburna Rosa pretiosa metallo
Pactoli, & niueis Arabum circumdare gemmis.*

Virgilius tamen & Aurelius Nemesianus, Viburnum fruticem aliquem sui generis innuunt, paruum, humilem, lentum & obsequiosum. Ille quidem Ecloga prima urbem commendans Romam:

*Verùm hæc tantum alias inter caput extulit vrbes,
Quantum lenta solent inter Viburna Cupressi.*

Nemesianus verò Ecloga secunda, his carminibus:

Nos quoque te propter Donace donabimur vrbi,

Si modò

*Si modò coniferas inter Viburna Cupressos,
Aut inter Pinos Corylum frondescere fas est.*

In fatiuarum Rosarum numero primam, vulgò Rosam albam; Belgæ Witte Roosen: Germani Weiße Rosen: Galli Blanche Rose appellant. Potest hæc Plinij Spineola Rosa esse, si modò Campana Rosa non est.

Altera, quam incarnatam Rosam Italia nuncupat, Alabandicæ similis est: Germani Leibe färbige Rosen.

Tertia, Prouincialis Gallis dicitur: hanc Milesiam esse, non temerè suspicari licet.

Quartam, Rosas Franchas Gallia, Plinius Trachiniam fortè aut Prænestinam dixerit.

Quinta, Moschata, ab odore, vt diximus, moschi dicta; Damascenam autem & hanc nonnulli appellant: Itali Rosam moschettam: Galli Roses musquées ou muscadelles: Belgæ Musket Roosen.

Siluestris Rosa, Germanis Wilde Rosen / Heckrosen: Brabantis Wilde Roosen: Gallis Roses sauvages: Plinio lib. 8. & 25. κυνόροδος καὶ κυνόροδα est, id est, Rosa Canina: nonnullis etiam Canina fentis.

Quæ verò circa ramulos & virgas huius Cynorhodi hirsutæ pilulæ reperiuntur, Spongiolæ siluestris Rosæ aptissimè & propriissimè dictæ sunt: Officinæ perperam Bedeguar appellarunt. Nam Bedeguar Arabibus Cardui species, quæ Græcis ἀκανθα λευκή, hoc est, Spina alba.

Officinariū error.

Aliæ siluestres Rosæ, Cynorhodi etiam species quædam sunt.

Earum vna, ordine septima, vulgò Cannelle Roostiensis, id est, Cinnamomina Rosa appellatur.

Octaua à colore nomen accepit, Lutea dicta.

Nonam nostri Dupin Roostiensis vocitant, id est Rosam Dunensem; ab ipsis in marino littore arenosis tumulis, quos vulgò Dupinen nominant. Sunt etiam qui Dimpernelle Roostiensis nuncupant, Rosam pampinulam dixeris, à similitudine nempe huius fruticis foliorum, cum folijs minoris Pampinulæ, quæ alio nomine Sanguisorba Pimpinella vocatur.

Decimam Cynorhodi siue Caninæ Rotæ, & quidem odoratam speciem, Belgæ Eglantier / aut Aglantier: Galli Engletterium, Ruellio teste, nominant: qui & hanc siluestrem Rosam, Cynosbaton, siue Canirubum esse suspicatur. De quo Dioscorides his verbis: κυνόσατον, οἱ δὲ ὄξυάκανθαν καλοῦσι. θάμνος ἐστὶ βάλου πολλῶν μεϊζων, δένδρου δὲ φύλλα φέρει πολλὰ πλατύπερα μωρσίνης ἀκάνθας δὲ περὶ ταῖς ῥάβδους ἰσχυράς ἀνθος λευκόν κερπιδόν ἐπιμήκη, πυρρῆν ἐλάϊας ἐοικυῖσα, ἐν τῷ περᾶννεοθαυ πυρρῶν, τὰ δὲ ἐν τῷ ἐξελῶδη. Id est, Cynosbatus, siue Canirubus, quem aliqui Oxyacantham vocant, frutex est Rubo longè maior, arborefcens, folia fert latiora Myrto: spinas circa ramos robustas: florem candidum: fructum oblongum, nucleo Oliuæ similem, per maturitatem fuluum, interiùs lanuginosum.

Cynosbatū.

Extat & Cynosbati apud Theophrastum huiuscemodi descriptio: τὸ δὲ κυνόσατον, τὸν κερπιδόν ὑαφύθρον ἔχει, καὶ παραπλήσιον τῷ τῆς ῥόας ἔστι δὲ δένδρου καὶ θάμνου μετὰ καὶ παρὰ μοιον αἰῶς ῥόας, τὸ δὲ φύλλον ἀγλώδες. (Exemplar vulgare ἀγλώδες habet: sed Athenæus ex Theophrasto ἀγλώδες rectius legit,) hoc est, Cynosbaton fructum subrubentem habet, & malo Punico similem: est inter arborem & fruticem medium, veluti malus Punica: folium autè splendens.

Theophrastis locus repositus.

Cum harum descriptionum vtraque, non malè Engletterium siue Canina Rosa odorata conuenire videtur. Nam frutex est Rubo maior, caudices siue virgas habens crassas, lignosas, vt malus Punica, vel alia lignosa & arborefcens quædam stirps, aculeis & spinis duris munitas: folium eius non quidem integrum, sed vnum aliquod singulare, totius totij pars, Myrti folijs latius est, superioreque parte læue & splendens; fructus nucleo Oliuæ similis, qui maturus, colore est rubente, lanosus floccos & semen intus habens. Quæ omnia huius siluestris & odoratæ Rosæ, cum Cynosbato similitudinem ostendunt.

Est verò & alius Cynosbatus, quem Plinius lib. 24. cap. 14. describit, quæ alij Cynospaston, (Cornarius ex veteri exemplari Cynapauxin legit) alij Neuropaston vocant: folium habet vestigio hominis simile. Fert & vnam nigram, in cuius acino neruum habet; vnde Neuropastos dicitur. Sed huic Cynosbato siluestris odorata (si modò legitima & non corrupta est descriptio) nequaquam similis est, veluti neque Cappari, nec Smilaci asperæ, quarum vtraque etiam Cynosbatos à nonnullis appellatur.

Plinij locus emendatus.

Sed ad Rosas reuertamur, quarum florum foliola quia ex diuersis partibus constant, diffimiles etiam facultates obtinent. Insunt etenim eis terrestres quædam & adstringentes, aliæ humidæ & aqueæ, nonnullæ spirituosæ & aëreæ partes, quæ tamen in singulis non similiter se habent. In vno siquidem genere hæ, in alio illæ excellunt. Prædominantem autem omnes frigidam habent temperiem, proximam tamen temperiei mediæ, ex primo videlicet ordine refrigerantium.

Superant humidæ, aëreæ, & spirituosæ partes, in candidis, dilutè rubentibus, nec non in Damafce-

Damascenis siue Moscatis. Ex tribus his liquor ea de causa elicitur gratissimi ac suauissimi odoris, qui ferè ex alijs Rosis inodorus est.

Vtilis autem Rosarum hæc stillatitia aqua, cum ad cordis roborationem & spirituum reparationem, tum etiam ad omnia quæ clementer refrigerari postulant: tragematis, placentis, condimentis, & alijs quæ voluptatis excitandæ gratia conficiuntur multis, eadem admixta, saporis gratiam confert, oculorum calidos dolores mitigat, somnum conciliat: quem & ipsæ virentes Rosæ, odore suo suauiter prouocant.

Succus harum Rosarum, præsertim dilute rubentium, aluum lenit & subducit: efficacissimus earum quas Damascenas vocant: proximus dilute rubentium, quarum frequentior usus.

Idem præstat earumdem dilutum, & quod ex eo coquitur Rosatum siue Serapium; Officinæ Syrupum Rosatum solutiuum nuncupant, quod ex infuso siue diluto apparari debet, in quo pluries harum Rosarum virentium folia multa macerata sunt.

Ad leniendam autem siue subducendam aluum vtile, quando expurgatione alia potentiore aut opus non est, aut vti non expedit. Nam præter ea quæ in intestinis hærent excrementa, aut in proximis & primis venis cruda, pituitosa & subinde biliosa, alia non educit, si non alijs quibusdam potentioribus medicamentis permisceatur.

Humectat autem & refrigerat Serapium istud, ideò etiam febrium ardentium calores nimios sedat, & viscerum inflammationes mitigat, sitim extinguit: debili autem & humido ventriculo parum vtile, nam eum laxiorem debilioremque relinquit.

Simile possunt & folia harum Rosarum saccharo condita, præsertim si manibus tantummodò contrita, ac diligenter cum saccharo permixta, igni admota incalescant potius quam decoquantur.

In rubentibus Rosis, quæ passim sunt vulgares, & alijs saturatæ purpuræ, quas Prouinciales appellant, plus est terræ substantiæ, & resiccantis adstringentisque facultatis, non tamen absq; humido quodam permixto, quod quidem ipsis adhuc virentibus inest: in resiccatis verò perditum est. Succus hac de causa, & dilutum earum, ad aluum subducendam quoque facit; minus tamen quam aliarum prædictarum.

Resiccatae autem hæ Rosæ, humiditate iam absumpta, adstringunt & resiccant: refrigerant quoque, sed minus quam virentes: robur cordi conciliant, ac tremori & palpitationi eius succurrunt: hepar, renes, & alia viscera debilia confirmant: ventriculum flaccidum, debilem & humidum siccant & corroborant: fluorem muliebrem & superfluum menstruum purgationem compescunt; sanguinis vnde quaque eruptiones sistunt: sudores reprimunt: aluum nimio fluore laxam constringunt: antidotis omnibus vtiliter admiscuntur, & alijs quoque medicamentis, siue foris adhibendis, siue intra corpus assumendis, quibus adstringens ac corroborans aliquid vtiliter accedit.

Quod ex ipsis fit Rhodomeli, vulneribus, vlcibus, eruptionibus, ac in vniuersum omnibus, quæ abstergi & resiccari postulant, longè vtilissimum est.

Oleum calores omnes sedat, & inflammationes prohibet, aut iam incipientes mitigat.

Flores Rosarum, lutea videlicet stamina & apices, resiccant similiter & adstringunt, & potentius quidem, quam ipsarum Rosarum foliola. Idem possunt calyces & alabastris: sed cum his omnibus odor desit, minus vtilia sunt, humanæque naturæ minus amica.

Capita Rosarum, Plinio auctore, sanguinem etiam & ventrem sistunt: vngues epiphoris salubres sunt.

Radix siluestris Rosæ ad morsum canis rabidi vnicum remedium, oraculo repertum: vti idem lib. 8. cap. 41. scribit.

Spongiolæ, quæ in medijs eius spinis nascitur, cinere cum melle, Alopecias capitis expleri, idem ait, lib. 25. cap. 2.

Fuchsius Spongiolas & capitula siluestris Rosæ contra calculum & vrinæ difficultates valere affirmat, si in puluerem trita exhibeantur. Prodesse autem possunt non vt Diuretica, aut calculum atterentia; sed veluti alia quædam adstringentia, debiles renes confirmantia: quæ calculosis non rarò vtiliora sunt, quam multa, præsertim potenter, Diuretica. Nam talium Diureticorum frequentiore aut nimio usu, & renes multum debilitari, & sæpè supercalefieri contingit, & calculos non modò non comminui, atteri, aut expelli, sed copiosiores & duriores frequenter generari. Quod etenim in sanguine tenue, aqueum & serosum est, segregant: quod verò crassius, cogunt, ac indurari Diuretica fortiora faciunt: & similiter etiam alia minus potentia, frequentiore usu: vt Galenus de simpl. med. facult. lib. 5.

De Cisto.

CAP. XXIX.

Cistus.

Cistus cum hypocistide.

ROSARVM species & Cistus nonnullis videtur. Eius duo veteres genera fecere; Marem & Feminam; præter tertium Ledum dictum.

Vterque frutex est lignosus, multis alis ramosus; sed tamen humilis, nec admodum procerus, & virgis tenuibus: folia eis frequenter sunt lata, aliquantulum rugosa & lanuginosa, propemodum subalbicantia, hortensis alterius Saluæ folijs modo quodam similia: flores in summo virgularum, veluti parvæ siluestres Rosæ, fugaces tamen & citò pereuntes; colore Mari quidem, in cæruleo pænè subrubentes, aut purpurei: Feminæ verò candidi: capitula inde rotundiuscula, in quibus semen paruum: radices lignosæ, fissæ, in diuersa tendentes.

Exit subinde sub ipso frutice ad radices, Limodori quoddam genus, crassum, pingue, carnosum, succo plenum, sine folijs, ex multis veluti Hypocistide vtriculis, aut mali Punice cytinis totum constans: colore in vno genere *πύρρον* siue ruffo: in altero candido: in quodam etiam *χλωρόν*, siue virente, aut herbaceo: vt Dioscorides ait.

Nascitur Cistus in Italia, Hispania, Narbonensi Gallia, ac in alijs multis calidioribus Europæ prouincijs, aridis & saxosis locis: & in vna quidem regione crebrioribus folijs, in alijs rarioribus; alibi candidioribus mollioribusque; in plerisque minùs candidis, minutisque pilosis; in nonnullis longioribus, angustioribus, in quibusdam rotundioribus aut minoribus. Mutationem enim haud exiguam, pro regionum diuersitate Cistus recipit.

In calidis regionibus Aprili ac Maio floret: semen Augusto & Septembri maturitatem assequitur. In hortis Belgij feriùs florem eius conspici datur.

Κίσσον ἢ *κίσσον* Græci appellant, nonnulli *κίσσαρον*, alij *κίσσαρον*: Latinis similiter Cistus, & Rosa siluatica dicitur: à quibusdam etiam Rosa Canina, vt Scribonius Largus refert: ab Hispanis *Estepa*: à Lusitanis *Rosella*.

E radicibus exiens Limodorum, *ὑποκίστις* vocatur; quoniam sub Cisto proueniat: à nonnullis *ρόβνηθεν*, aut *δρόβνηθεν*: ab alijs *κίππος*, inter quos Paulus est Ægineta, qui etiam non illud, quod Cisto subnascitur, sed huius succum Hypocistida appellat: vnde manasse potest Hypocistidos vox, qua Officinæ succum hunc barbarè nominant.

Facultate porrò Cistus, vt Galenus ait, non intrenuè desiccatur, secundi propemodum ordinis

ordinis resiccantium : adeò verò frigidus est, vt tepidi caloris sit particeps. Folia & prima germina trita tantum desiccant adstringuntque, vt vlcera glutinare valeant. Flores magis sunt, vt Galenus ait, efficaces; adeò vt cum vino poti dysenterias, ventris imbecillitates, fluxusq; ac humiditates sanent: cataplasmatibus modo imposita, putredinosa ipsorum vlcerum iuuant. Dioscorides *ρομαϊς*, id est, vlcera depascentia cohibere, & cum cerato ambustis, veteribusque vlceribus mederi tradit.

Hypocistis multò magis adstrictoria est: efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, vt sanguinis reiectiones, profluvia muliebria, coeliacos, dysentericosque labores. Quin si partem roborare consilium sit, quæ videlicet plusculo humore exoluta fuerit, robur ac firmitatem illi non segniter addit. Sic sanè stomachicis, hepaticisque epithematis admiscetur; & ex viperis Theriacæ inditur, nimirum quo corpora confirmet ac roboret: Galenus.

De Cisto Ledo, & Ladano. CAP. XXX.

Cistus Ledon.

Ladanum.

CISTVS Ledon frutex est paruus, Cisto affinis, sed folijs longioribus, nigrioribus, & tactu glutinosus: flores parui albicantes, exiguis Rois perlimiles: vna tamen eius species maiores habet, quorum singula foliola nigricans exornat macula, floribus gratiam ac decorem adferens.

Contrahunt folia pingue quoddam resinofum & odoratum, & tempore quidem, vt Dioscorides ait, vernali; sed vt Petrus Bellonius, *αυτόπτης*, in medijs æstatis & Canicularium dierum ardentissimis feruoribus; quod non absque singulari cura & diligentia, nec minore industria, ab ipsis stirpibus nostra ætate colligitur, non, vt in fabulis est veterum, ex caprarum aut hircorum barbibus villisve depectitur: collectum colatur, & in massas formatum in medicinae vsus reconditur.

In Creta insula, eodem Bellonio teste, passim locis incultis Ledon exit: reperitur & in Cypro, Plinio auctore: tum & in compluribus Hispaniæ locis apricis. Variat verò & huius non minus, quam Cisti, foliorum & forma & magnitudo, ac ipsius etiam stirpis, pro locorum ac regionum diuersitate: vt videre est in C. Clusij diligentissimis obseruationibus, in quibus diuersas ac differentes Cisti ac Ledi species ostendit.

Λήδον καὶ λάδον ipse frutex dicitur, & Cisti species est. Pingue verò quod ex folijs colligitur, *λάδανον καὶ λήδανον*: Latini Græcas voces seruant: Officinæ corruptè Lapdanum enuntiant. Maxi-

mè probatur Dioscoridi odoratum, *ὑπόχλωρον*, siue subuiride, facile mollescens, pingue, non arenosum, nec citò fragile, sed resinofum.

Primo excessu completo Ladanum calidum est, Galenus inquit, habens etiam adstrictionis paululum: ad hæc substantia tenui, ac proinde emolliens, pariterque moderatè digerens, ac videlicet etiam concoquens. Itaque mirandum non est, si peculiariter ad vteri vitia conueniat, quandoquidem ad dicta paulum quiddam adstrictionis obtinet: quocirca etiam defluentes capillos retinet. Nam quidquid ad radices eorum prauis humoris resederit, id omne absumit; tum meatus, quibus infixi sunt, contrahit.

Vim habet Ladanum, Dioscorides ait, adstringentem, calfacientem, mollientem, aperientem: defluos capillos continet, cum vino, Myrrha, & oleo Myrtino admixtum: cicatrices pulchriores efficit cum vino illitum. Medetur aurium doloribus cum hydromelite aut rosaceo infusum: suffitu secundas eijcit: duritias vteri pessis immixtum curat. Medicamentis dolorem sopientibus, aduersus tussim facientibus, & malagmatis vtiliter admiscetur. Aluum sistit, cum vino vetere potum: & vrinam cit.

De Flore Solis.

CAP. XXXI.

Flos Solis.

REPERITVR porro Cisto ac Ledo simi- *Flos Solis.*
lis quædam, sed multò minor stirps, sub-
inde, nisi pedamentis quibusdam fulciatur, qua-
si repens: cauliculi ei sunt numerosi, tenues, &
graciles: folia oblonga, Ledi ac Cisti minora,
carnosa, leniter hirsuta, quibus lentus inest suc-
cus: flores exigui, veluti paruulæ quædam Rosæ,
sed minores, pares forma & magnitudine Ar-
gentinæ siue Potentillæ dictæ floribus; colore
lutei aut candidi: radices tenues, lignosæ, ruf-
escentes.

Asperis, siccis & apricis, tam campestribus
quàm montanis locis, ac non modò apud Italos
aut Hispanos, verùm & apud Germanos, vbi cæ-
lum rigentius, nascitur: & modò maioribus, alias
paulò minoribus, subinde virentioribus foliolis
reperitur.

Apud Germanos & Belgas æstiuus mensibus
florem producit: semen postea perficitur.

Tragus Germanicè *Haidensop* & *Feldisop*
appellat: plerique Latine Gratiam Dei. Est ta-
men & alia herba Gratiola à recentioribus dicta.
Valerius Cordus Helianthemum & Solis florem
nominat.

Plinius Helianthen tradit, in Temiscyra regio- *Helianthe.*
ne, & Ciliciæ montibus prouenire maritimis, fo-
lio Myrti. Hæc cum adipe leonino decocta,
addito Croco & Palmeo vino perungi Magos,
& Persarum Reges, vt fiat corpus aspectu iucun-
dum: ideò eandem Heliocalliden nominari.

Quæ si eadem cum isto Solis flore sit, an diuersa, nemo facile in tanta Plinij breuitate expli-
cauerit. Matthiolus, Helianthemum siue Solis florem, à quibusdam Panaces Chironium ex-
istimari refert: verùm cum eo similitudinis habet nihil.

Vulnera autem, eodem auctore, glutinat: sanguinem manantem sistit: ad cruenta sputa,
dysenteriam, mensium redundantiam utilis: oris & pudendorum vlcera vinum decoctionis
eius ablutione sanat: in summa, agglutinat, cohibet, & corroborat. Quæ satis ostendunt, cum
Cisto ac Ledo non modò forma, sed & viribus ac facultatibus conuenire. Proinde Cisti &
Ledi siluestrem quamdam speciem esse.

De Pæonia.

CAP. XXXII.

PÆONIÆ tres sunt: Mascula vna, Femiinæ duæ.

Masculæ Pæoniæ caules, & foliorum pediculi rubent: folia lata ex pluribus commif-
sa, nucis Iuglandis folijs fere similia, nisi quòd Iuglandis ex septem aut nouem particulari-
bus, simul ad vnum neruum aut *πύτυ* coherentibus consistunt; Pæoniæ verò ex quinque; solùm,
& subinde ex tribus tantùm committantur: flores in summo caulium veluti magnæ Rosæ in
purpura modò intensius, alias dilutius rubent; staminibus in medio purpureis, ex quibus lutei
dependent apices: siliquæ foris lanuginosæ, quæ per maturitatem spontè dehiscunt: semen
in his nigrum, rotundum, Ochri fere magnitudine, & grana quædam coccineo colore splen-
dentia: radices subsunt longæ, crassæ, altè descendentes, subinde bifidæ aut trifidæ, intus
candidæ & odoratæ.

Prioris Femiinæ caules parùm aut nihil rubent: folia incondita, Hippofelini (quod à Theo-
phrasto Smyrniion appellatur) ferè modo laciniata, & singularia angustiora quàm Maris, su-
perna parte virentiora, inferiore albicantiora: flores vt masculæ Pæoniæ, colore alias pulchrè,
alias dilutè rubentes: semen, in siliquis Amygdalis similibus, etiam simile: radices verò diffe-
rentes & aliæ: non etenim huic est radix, sed ab vno capite multæ descendunt glandulosæ
radices, veri Asphodeli radicem æmulæ, sed multò crassiores & longiores, à quibus sæpè aliæ
duæ aut tres procedunt, eiusdem omnino formæ.

R

Huius

Pæonia mas.

Pæonia femina prior.

Huius verò & species quædam reperitur, aded multiplicatis folijs, vt vnus floris supra ducenta foliola numerari contingat.

Altera Femina caules habet & folia similia, folia tamen minùs incondita, & in virore candidiora, auersaque parte etiam albidiora: flores minores, crebrò dilutiùs rubentes: radices quoque glandulosas, sed singulas multò longiores ac tenuiores. Hanc Plinius pro Mare habuisse videtur lib. xxvii. cap. x. Femina, inquit, existimatur, cuius radicibus seu balani longiores, circa octo aut sex adherent: Mas plures habet, quoniam non vna radice nixus est, palmi altitudine, candidaque. Possit verò & hæc Pæoniæ feminae species altera, Dioscoridis quoque mascula existimari, si non folium Mari nuci Juglandis, & radicem vnicam esse scriptisset. Nam Mari suo talem ferè radicem tribuit, qualis est tertie Pæoniæ, vna aliqua, ab ipsis radicibus, quæ pluribus singularibus constant, auulsa. Sed tamen ex eo quod Pæoniæ mari, folia βασιλική κερύρα, id est, nuci Regiæ similia esse prodiderit, & radicem vnam numero singulari, non septem aut octo, vti Feminam habere ait, ostendit se non hanc tertiam, sed primam, Marem appellauisse: quæ nempe nuci Juglandis siue Regiæ habet folia, & radice est vnica. Plinius etiam Feminæ folia Myrrham redolere ait; sed suspicio euidens est, ἀντὶ τῆς μυρρίου, ἀμύραν eum legisse, aut pro σμυρνίω, Myrrham parum rectè reddidisse.

Plinij officinaria.

Nascitur Pæonia, vt Dioscorides scriptum reliquit, in altis & præruptis montibus: Plinius verò, in opacis montibus, & alio loco in siluis, ait: in Cretæ & Siciliæ montibus Apuleius: Gesnerus in Generoso dicto Heluetiæ monte reperiri audiuerat: apud Belgas & alibi hac ætate in hortis habetur, & vulgatissima quidem, Femina prior; altera deinde: Masculina rarissima est. Florent omnes mense Maio: semen Iulio ad maturitatem peruenit.

Græcis παιονία καὶ γλυκυσιδή: & à nonnullis παντόβορον; Latinis similiter, Pæonia & Dulcifida dicitur. Officinis Pionia, Germanis Peomen blumen Peomen rosen/ Bichtwurtz; Königblum/ Pfingstrosen: Belgis ferè Pionen: Flandris tamen Mastbloemen: Gallis, Pivoine: Hispanis, Rosa del monte: Italis Peonia.

Habet verò & alia multa nomina, inter nothas voces reiecta, quæ partim etiam apud Apuleium reperiuntur: vt sunt, θεοβάλιον, θεοβάξ, ἀιμάζωρον, παισαίδη, μνηογένειον, μήνιον, πανδικέσσα, ἰδαῖος δάκτυλος, ἀγλαοφωτίς, θεοδόνιον, σελήνιον, σεληνόγονον, διχομήνιον: Rosa Fatuina, herba Casta

Pæonia femina altera.

Pæoniæ feminæ multiplex flos.

Casta. Menogonion autem, Menion, Selenion, Selenogonion, Dichomenion, *ὑπὸ τῆς μῆνης,* καὶ *σελήνης* nomina deriuntur; quarum vtraque vox Latinis Lunam significat. Lunaris verò siue Lunaria Pæonia appellari potest, quòd Comitali morbo laborantibus, quos Lunaticos plerique appellant, auxilietur. Idæi dactyli appellatio Feminæ conuenit, cuius glandulosæ radices dactylos Idæos referunt. Sunt autem Idæi dactyli, gemmæ quædam forma humani pollicis, in Creta insula nascentes. Aglaophotis, id est, lucide splendens, Pæonia dicitur, à granis cocci colore splendentibus.

Aglaophotides autem duæ, apud Ælianum lib. 14. descriptæ reperiuntur: vna Marina, *Aglaophotis.* cap. 24. altera Terrestris, cap. 27.

Marina, Fuci species est, quæ in profundis nascitur petris, magnitudine Myricæ, fructu Papaueris, qui æstiuo Solsitio dehiscens, noctu igneum quemdam, & veluti scintillantem splendorem emittit. 1.

Terrestrem, quæ alio nomine Cynospastus dicitur, per diem ait inter ceteras herbas delitescere, nec vlllo modo agnosci; nocte verò stellæ instar lucentem, & igneo splendore coruscantem, faciliè in conspectum venire.

Et hæc quidem terrestris Aglaophotis siue Cynospastus, Pæonia est; Pæoniæ enim granarubentia, Apuleius ait, noctu lucere tamquam lucernam: & plurimum noctu à pastoribus inueniri ac colligi: Præcipi etiam vt Pæonia noctu colligatur, Theophrastus & Plinius referunt. Quæ de Aglaophotide Ælianus quoque affirmat. 2.

Appellatur verò terrestris hæc Aglaophotis à Iosepho belli Iudaici scriptore, lib. 7. cap. 25. Baaras, à loco in quo reperitur. Quod, conferenti ea quæ de Aglaophotide terrestri, siue Cynospasto, Ælianus scribit, cum ijs quæ de Baara Iosephus, sit manifestum. Cynospastum etenim Ælianus ait non absque periculo euelli, & eum, qui primùm eius naturæ imperitus eam attigit, famam esse perijisse: itaque signum ad eius radices noctu defigendum, canem verò ad alligandum famelicum qui nidore obiectarum asatarum carniū motus ad eas impetu facto, radicitus eam eruat. Ita etiam Iosephus Baaram tradit circa vesperam veluti iubare fulgere, accedentibus & euellere cupientibus facilem non esse; sed vel vrinam muliebrem, aut menstruum sanguinem super eam fundendum, aut circumfodiendam, & ad eam canem religandum, atque ita demum euelli posse.

R 2

Vanissima

Vanissima autem hæc sunt omnia: nullo etenim negotio, & citra omne periculum, quavis diei & noctis hora Pæoniæ radix colligi & euelli potest. Qua de causa & similiter vana sunt, quæ Theophrastus & Plinius de Pæonia tradi ferunt: præcipi videlicet, vt noctu colligatur. nam si interdium quis fructum legat, à Pico Martio visus, oculis periclitaturum: si verò radicem fecerit, periculum esse ne sedes procidat.

Mirum autem videri non debet, huiusmodi nugas & vanissimas superstitiones, ac impiissimas cærimonias subinde in antiquissimorum Auctorum libris resperfas reperiri: fuerunt enim multa illorum sæculis, magna vanitate, ad ostentationem, vt Plinius verè testatur, ab Ægyptijs & alijs præstigiatoribus efficta: quorum sectator olim quidam Andreas fuit medicus, quem Galenus ait, præstigiaturas ac mendacia in materiam medicam inuexisse: à cuius lectione, ea de causa, & aliorum similiter mendacium, abstinendum præcipit.

Porro Pæoniæ radix leuiter cum dulcedine, vt Galenus ait, adstringit: acrimoniæ cuiusdam subamaræ quoque particeps: temperamentum haud insigniter calidum obtinet, paulillo symmetro calidius: exsiccatoria autem est & subtilium partium. Feminis à partu non purgatis, sicca, Dioscorides inquit, datur: menses cit, Amygdalæ quantitate pota: in mulsâ, Galenus addit. Prodest auriginosis, renes & vesicam dolentibus: obstructum hepar & renes expurgat: ventris dolores sedat, & fluxiones sistit, in vino decocta & bibita. Recentem pueris ex collo suspensam, aduersus Comitalem morbum efficacem esse, à Galeno certo & euidenti experimento compertum est. Estur etiam, inquit Plinius, contra malum mentis: sed in mendo quatuor drachmæ satis sunt. Præfertur ad hæc masculæ Pæoniæ radix.

Rubra grana 10. aut 12. pota in vino austero, nigro, fluxum rubrum muliebrem sistunt: stomachicis qui rosiones sentiunt, esca profunt: à pueris comesta, aut in potu sumpta, calculi initia excutiunt.

Nigra grana, ipsa videlicet semina, 15. numero in potu sumpta, opitulantur suppressionibus nocturnis, quas ἐφιάλτας nominant; vterique strangulationibus & doloribus. Vtraque auxiliantur à serpente percussis, Plinio auctore.

STIR-